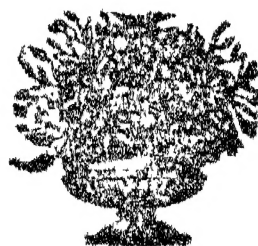

નર્મ પોરણો મુજબ.

હિંદુસ્તાનના વિશેષ જ્ઞાન સાથે
એશિયા ખંડની ભુગોળ.

સુપ્રસિદ્ધ સુક્રોના પોરણ પ મા તથા અર્થેલ,
સુક્રોના પહેલા ત્રણ પોરણના વિદ્યાર્થીને સાર.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર.
હોટાલાલ રણછોડદાસ,
ધી સરસ્વતી બુકડેપો-નડિયાદ.

કિંમત ૦-૩-૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૩૧૯

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ રુશિયા ખંડના ભૂગોળ

વિષય મે ૩૨૪ : ૯૪૩ : ૨ : ૪

નવાં ધોરણો મુજબ

હિંદુસ્તાનના વિશેષ જ્ઞાન સાથે

એશિયા ખંડની ભૂગોળ.

સુપીરીયર સ્કુલોનાં ધોરણ પાઠ

તથા

અંગ્રેજી સ્કુલોના પહેલાં ત્રણ ધોરણના

વિવાદાત્મક ઉપયોગી

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર.

શા. છોટાલાલ રણછોડદાસ

ધી સરસ્વતી બુક ડેપોના મેનેજર

નહિઆદ.

ધી શારદાવિજય પ્રિન્ટર્સ પ્રેસ-મહેમંદાવાદમાં

શા. હરભવન અમરસીએ છાપી

કિંમત રૂ. ૦-૩-૦

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
 ગાંધીનગર
 ગુજરાત સરકાર-અમદાવાદ

૧૪૪૪.૮૪૪.૪૪૪

૫૩૨૧

આ ચોપડી સને ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા ગ્રાકટ પ્રમાણે
 સ્ટેટર કાચી કર્તાએ સર્વ હક્ક સ્વાધીન રાખ્યા છે.

પસ્તાવના.

હાલમાં નામદાર સરકારે શુજરાતી નિશાળો માટે નવાં ધોરણો તૈયાર કર્યા છે તેમાં પાંચમા ધોરણનાં છુગેળ હિંદુસ્તાનના વિશેષ જ્ઞાન સાથે એશિયા ખંડનું સામાન્ય જ્ઞાન શીખવવાનું રાખેલું છે. જેને માટે વિદ્યાર્થીઓને ભુગોળ ભાગ ૧ તથા ભૂમિતિ ભાગ ૨ જો ખરીદવો પડે છે અને તેમાંથી સાર જોઈવો મુશ્કેલ પડે છે આથી ઘણા વિદ્યાર્થીઓને આ વિષયમાં નાપામ થવાનો ભય રહે છે. તે હરકત દુર કરવા ખાસ કરીને અંગ્રેજી, શુજરાતી અને મરાઠી ભાષાઓને આધારે આ ભુગોળ જનાવવામાં આવી છે જેમાં સામાન્ય વર્ણન દેશેળી કુદરતી સ્થિતિ, હવાપાણી, વ્યાપાર વાજગાર રાજ્યબંધારણ, આયાત, પેદાશ વિગેરે ઘણી સારી રીતે આપવામાં આવ્યો છે. આ પુસ્તક અંગ્રેજી પહેલા ત્રણ ધોરણના વિદ્યાર્થીઓને પણ ઘણું ઉપયોગી છે.

નવિઆદ.

અને ૧૯૧૪

}

કર્તા

ભાગ ૧ લો

હિંદુસ્તાન

મીમા-ઉત્તરે હિમાલય ટિપેટ કાસકોરગ અને હિંદુસ્તાનના પશ્ચિમે
સુલેમાન, અફઘનિસ્તાન, બલુચિસ્તાન, ને અરબી સમુદ્ર
દક્ષિણે હિંદી મહાસાગર પુર્વે બંગાળી ઉપસાગર.

હિંદુસ્તાની વિભાગ-વિદ્યાર્થ પર્વતે કરી હિંદુસ્તાનના બે ભાગ થાય.

૭. (૧) ઉત્તર હિંદુસ્તાન (૨) દક્ષિણ હિંદુસ્તાન,

(૧) ઉત્તર હિંદુસ્તાનના સ્વભાગિક છ ભાગ થાય છે. (૧) હિમાલયની
તળીનો પ્રદેશ. (૨) ચિંધુનો પ્રદેશ. (૩) રતીનું રણ. (૪)
મધ્ય હિંદુસ્તાનને રણપ્રતાનાનો ઉચ્ચ પ્રદેશ, (૫) ગંગાનો
પ્રદેશ. (૬) બ્રહ્મપુત્રનો પ્રદેશ.

(૨) દક્ષિણ હિંદુસ્તાનના ચાર ભાગ થાય ૭. (૧) નર્મદાનો
પ્રદેશ (૨) શુદ્ધ દક્ષિણ (૩) પશ્ચિમ કાંઠાનો નિયાલુનો પ્રદેશ
(૪) પૂર્વ કાંઠાનો નિયાલુનો પ્રદેશ.

હિંદુસ્તાનના રાજ્યકીય વિભાગો

ભાગનું નામ	મુખ્ય અમલદાર	મુખ્ય શહેર
મુઘલ ઇલાકા	ગવર્નર	મુઘલ, અમદાવાદ પુના, વડોદરા
મદ્રાસ ઇલેક્ટો	ગવર્નર	સુરત, હૈદરાબાદ, જુજ, વગેરે મદ્રાસ, દાંબીવરમ, બલારી ત્રિચિ નાપલ્લી
કુર્ગ પ્રાંત	ચીફ કમીશનર.	મકોરા
અંદમાન અને નિકોબાર	લેફ્ટેનન્ટ ગવર્નર	પોર્ટ બ્લેર.
બ્રહ્મપુર પ્રાંત	ચીફ કમીશનર	રંચુન, માંડલેને આંધ્રીઆખ
બંગાળા ઇલાકા.	ગવર્નર	સિલોંગ, કાચારને, ગૌહતી. કલકત્તા, બરાકપોર, દાકા, ખાસી અને ચિત્તોગાંવ.
બંહાર અને ઝોઝીયાના પ્રાંત	લેફ્ટેનન્ટ ગવર્નર	પટણા, મોંગાંર, બાગલપુર, રાંચીને કટક.
આગ્રા અને અયોધ્યાના	"	અલ્હાબાદ, આગ્રા, કાશી,
સંયુક્ત પ્રાંત	"	અયોધ્યા વગેરે
પંજાબ પ્રાંત	"	લાહોર, દીલ્લી, અમૃતસર, સીમલા
શામલ સરદારને પ્રાંત	ચીફ કમીશનર	પેશાવર.
બ્રિટિશ બહુગિસ્તાન	"	કુવેટા
અજમેરને મેરવાડ	"	અજમેર
મધ્ય પ્રાંત અને વસડ	"	નાગપુર, ઇલીઅપુર, છુરાનપુર આગર વગેરે.
દેશી	રાંજયો.	
કાશ્મીર	રેસીડેન્ટ	કાશ્મીર (શ્રીનગર)
ગાયકવાડ	"	વડોદરા,
નિઆમનું રાજ્ય	"	હૈદરાબાદ, આર ગાળાદ, દોલતાબાદ
મહેસુર	"	મોંગલોર, કાલર, મહેસુર વગેરે
મધ્યહિંદ એજન્સી	એજન્ટ-કુલ	ગ્વાલીઅર, હંદોર, રેવા, મોગલ
	ગવર્નર જનરલ	વગેરે

રજપુતાના એજન્સી સવતંત્ર નેપાળ સુતાન	રાજ્યો રેસીડેન્સ પોર્ટુગીઝ ગવર્નર જનરલ ફ્રેન્ચ ગવર્નરજન- રલ	ઉદેપુર, ભોધપુર, ભવપુર, વગે ખટમંડુ. પુનાખા દીવ, દમણ, ને ગોવા પાંડિચેરી, ચંદ્રનગર, યાનાન, કારીકલ ને માદ્રી
પોર્ટુગીઝના સંસ્થાનો ફ્રેન્ચનાં સંસ્થાનો		

મુખ્યાર્થ ઇલાકા.

સીમા-ઉત્તરે બહુચિસ્તાન અને પંજાબ પ્રાંતે રજપુતસંસ્થાનો, મધ્યદિગ્ધ એજન્સી, મધ્યપ્રાંતો અને નિગમનું રાજ્ય દક્ષિણે મદ્રાસ ઇલાકા ને મૈસુર અને પશ્ચિમે અરબી સમુદ્ર છે.

કુદરતી વિભાગ-(૧) સિંધ (૨) કચ્છ (૩) ગુજરાત (૪) મહારાષ્ટ્ર (૫) કાનડા

રાજ્યકીય વિભાગ-(૧) સિંધ વિભાગ (૨) ઉત્તર વિભાગ (૩) મધ્ય વિભાગ (૪) દક્ષિણ વિભાગ (૫) મુખ્યાર્થ એટ પશ્ચિમી વિભાગ ગણાય છે.

પર્વતો-હાલા, સુલેમાન, ગીર, મીરનાર, શેરુખે, ખડા, પાવાગઢ, રાજપીપળા, આણ, પાવાગઢ બારાસુર, વિંધાયળ, સાતપૂડા, સજાદી વગેરે

જેમા રાજ્યોમાં સિદ્ધિ રેસીડેન્સ રહે છે તે રાજ્ય ના કામમાં હાથ પાડતો નથી.

નદીઓ-ચિંધુ, માદર, શેત્રુંજી, બનાસ, સરસ્વતિ મહી, સાબરમતી

નર્મદા, તાપી, ગોદાવરી, કૃષ્ણા, બીમા, નીરા વગેરે

ધોધ-સુરપાણુ, ગેરજાપા. | કરોવર-મંચર.

અખાત-કચ્છ, અંજાત, | જુશિર-જગતપોષ્ટ, દીવ.

એટ-મુંખાઇ, પીરમ, ધારાપુરી, દીવ, સાટી.

દીપદપ-કાડીઆવાડ | રથુ-થરપાદકર, કચ્છ

દાદા ઉના પાણીના કુંડ-લસુંદરા, દુરાકાંકણ, દેવજીજીનાઇ,

તુલસીશ્યામ, દાષોલી, ખેડ, સંગમેશ્વરને રાજાપોર.

જુરા ખાનાની જગડાઓ-અણુ, કુમચ, તીયત્ર, બાલાચડી,

ગોપનાથ, માથેરાન, મહાબળેશ્વર, દેવલાલી, ને લોણાવધા.

ખંદેરો-વર્ગાં, માંડરી, હારકાં, પોરખંદર, વેરાવળ, બદરાખાડ, બાવ

નગર, તાંધા, અંજાત, સુરત, બચ્ચ, મુંખાઇ, રતનાગિરિ, કારવાડ,

કચ્છ, દોનાવર આ ખંદેરોમાં મુંખાઇ, કચ્છાને કારવાડ વણ મોટાંછિ

ખાનાં ઠેકાણાં-હારકાં, સોમનાથ, અંખાઇ, સાંમળાજી બહુચરજી

શુકલવીર્ય, પાવાગઢ, સિદ્ધપુર, ડાકાર, વડતાલ, નાચક, ત્રંબક,

ખંદરપુર, પારસીઓનું ઉદચડા અને જૈનનાં ગીર ગીરનાર,

શેત્રુંજીને પાલીતાણા છે.

દેશી રજ્યે-ખેરપુર, કચ્છ, કાડીઆવાડ, ગાધકવાડનો મુલક, પાલન

પુર, મહાકાંઠા, રેવાકાંઠાને, સુરત, એજ-જી, મેવાસી પરગણાં,

સુરગણાનો મુલક, જવાર, જંજીરા, સતારા બગીર, બોર, પ્રલટણ,

આદ, જત, અકલપોટ, હાંદાપુર, સાંગલી, ખીરજ, કુંદવાડ,

ને સાવંતવાડી.

પાકુંગીજનાં-દીવ, દમણ, ગોવા.

શહેરો

મુંબાઈ-આ હિંદીઓની રાજધાની અને હિંદમાં મોટું બંદર છે અને ગવર્નર સાહેબ ડીસેમ્બરથી માર્ચ સુધી રહે છે વળી તેમાં મણુ મહા વિદ્યાલયો આવેલાં છે.

પુના-મધ્ય વિભાગના કમિશનર સાહેબનું સદર રહેશન છે. તથા મોઝાસામાં ગવર્નર સાહેબ અહીં રહે છે. તે પંચના વખતમાં રાજધાનીનું શહેર હતું તેમાં દરબાર હોલ અને પર્વતી હંપર વગેરે જોવાલાયક છે.

વિજાપુર-અહીં સુલતાન મહમદનો સુંદર મસ્જિદ છે જુવા હિપર મોટામાંમોટા કુમરવાળો આ મસ્જિદ છે, અને તેમાં "મલિક મેદાન" નામની ૨૮ ઇંચ વ્યાસની તોપ છે.

બેલગામ-દક્ષિણ વિભાગના કમિશનર સાહેબનું સદર રહેશન છે. તથા લશ્કરી છાવણી છે તેમાં વાંસની પેદાશ વધારે છે અને તેને વેલ્ચામ પણ કહે છે.

અમદાવાદ-સાબરમતી નદી ઉપર ઇ. સ. ૧૪૧૨ માં સુલતાન અહમદશાહે વસાવ્યું હતું તેમાં ઉત્તર વિભાગના કમિશનર સાહેબ રહે છે અને રેશમી અને સુતરાઉ કાપડ સારૂ થાય છે.

બોમ્બે-માયકવાડ સરકારની રાજધાનીનું શહેર છે. તેમાં કોલેજ, ન્યાય મંદિર, સમ્રાટસ્થાન, ખામ વગેરે જોવા લાયક છે અને રેલવે બંધન છે.

કુર્નૂલ-તાપી નદી ઉપર આવેલું છે. તે રેશમી કાપડ તથા કાપડને માટે પ્રખ્યાત છે.

ભરૂચ-નર્મદા નદી ઉપર આવેલું છે. તેમાં ભુવનગર શહેર અને બલિરાજ્યએ કરેલા યજ્ઞની જગ્યા જોવા લાયક છે.

હરોલી-આ હિસાકમાં ખીજા નામનું બંદર છે અને સિંધવિભાગના કમિશનર સહેજતું સદર રહેશન છે.

હૈદરાબાદ-સિંધુ નદી ઉપર મોટું શહેર છે ત્યાં રૂપાનું તથા લાખનું કામ ચાલુ અને છે.

હિન્દોદ-સિંધ પ્રાંતમાં શહેર છે. તેમાં ૧૫૪૨ માં અકબર બાદશાહનો જન્મ થયો હતો.

શિકારપુર-સિંધ પ્રાંતમાં વેપાનું મથક છે. તેને પહેલાં ખિલાસાની બાગેળ કહેતા. તેમાં શતરંજ અને ચામડી કાપડ સારૂ અને છે.

જુજ-કન્હની રાજપૂતોનું નગર છે તેમાં ભુજંગ સાપનું દહેજું છે અને સેના તથા રૂપાનાં વાસણ ઉપર નક્કી કામ સારૂ થાય છે.

મોહલી-કન્હમાં બંદર છે અને તેમાં દીવાદાડી છે.

રાજકોટ-કાશીઆવાડના ગેલન્ટ દુધ ગર્વારતું સદર રહેશન છે અને તેમાં રાજકુમાર કોલેજ છે.

પેદાશ-ધઉ, ડાંગર, બાજરી કઠોળ, વગેરે અનાજ, તેલીબી, તમાકુ, શેરડી, રૂ, જીરૂ, વરીઆળી, પાન, સોપારી, પીપર, કેળાં, નાળિયેર, વગેરે.

ખનિજ-હમારતી પથ્થર, આરસ, વ્યંકીક, લોઢાની કાચી ધાતુ, મેંગેનીઝ, સીસું ત્રાણ, સોનું, ફટકરી, ગંધક મીઠું.

નિકાશ-સુતરાળી કાપડ, અનાજ, તેલી બી, તમાકુ, રૂ, સામગ્રી, રણ અને ગળી,

આચાર-સુતર, મરમ, અને રેશમી કાપડ, લોખંડનો સામાન, ખાંડ, ફોસ્ફોર, કોલસા, કાચ, કામળ, દવાઓ વગેરે.

શમ-હિંદુ, જૈન, મુસલમાન, જરથોસ્તી, અને ખ્રિસ્તિ.

જાણ-સિંધી, કન્છી, ગુજરાતી, મસદી, કાનડી, અંગ્રેજી. ઉર્દૂ વગેરે

આબોહવા-વિષ-ગરમ, રેતાળ અને સુકો પ્રદેશ છે. તેમાં ધણેજ થોડો (૨ થી ૧૦) વરસાદ પડે છે. તેની ખેતીનો આધાર સિંધુ નદી ઉપર છે. કન્છ દરીઆ કિનારે હોવાથી તેની લત્તા કાષાનસુ છે. ગુજરાતમાં ઉનાળામાં ગરમી અને શિયાળામાં ઠંડી વધારે છે. વરસાદ ૨૦ થી ૩૦ ઇંચ પડે છે. મધ્યમાં સહ્યાદ્રી, ઉપર, (નેલાગિરિ, કોલાખા, મુંગ.ઇ.) વરસાદ વધારે (૮૦-૧૦૦) પડે છે અને દરીઆ કિનારાની લત્તા મેળવાળી છે.

રાજ્ય વ્યવસ્થા-પલાકાતા ઉપરી અમલદાર ગવર્નર સાહેબ છે તેમની નીમણુંક નામદાર શહેનશાહ કરે છે. તેમને મદદ કરવા બે સલાઓ છે (૧) કારભારી (એઝીક્યુટીવ) (૨) કાયદા બાંધનારી (લેજિસ્લેટિવ) કારભારી મંડળમાં ગવર્નર સાહેબ સાથે ૪ સલાસદ હોય છે તે મુંબઈ સરકાર કહેવાય છે. અને કાયદા બાંધનાર મંડળમાં મુલ ૪૮ સલાસદ હોય છે.

પલાકાતા વિભાગમાં ભાગ કરી તે દરેક ઉપર કમિશનરો નીમેલા છે. અને વિભાગને જીલ્લા તથા તાલુકામાં વહેંચી તેના ઉપર કલેક્ટરો અને મામલતદારો મુકેલા છે જેમના હાથ

ખીજ પલાકાતોના રાજ્ય વ્યવસ્થા પણ આ પલાકાત પ્રમાણે થાય છે.

નીચે દરેક ગામ ઉપર મુખી તથા ટી નીચી તેમની આસરે
મહેસુલ વગેરે વસુલ સેવામાં આવે છે.

ન્યાય ખાતાનો વહીવટ મુંબઈની હાઈકોર્ટ કરે છે અને
તે કોર્ટના જજોની નીમણૂક રહેનસાહ પોતે કરે છે તે
મવનર સાહેબથી સ્વતંત્ર છે. ન્યાય ખાતાના મુનસફ વગેરે
અધિકારીઓ તેમની સત્તા નીચે છે.

દેશી રાજ્યોમાં ગાયકવાડી રાજ્ય વેપારસરોયના તાખામાં
છે અને બાકીનાં મુંબાઈ સરકારના તાખામાં છે.

મદ્રાસ ઇલોકો.

સીમા-ઉત્તર મુંબાઈ પ્રલાકા, નિજમનું રાજ્ય, અને ષિહીઆ પુર્વ
બંગાળી સમુદ્ર. દક્ષિણે મનારનો અખાતને લંકા. પશ્ચિમે અરબી
સમુદ્ર.

ભાગ-ઉત્તરસરકાર, ક્ષાંટક, ને મલખાર.

પર્વતો-પૂર્વઘાટ. પશ્ચિમઘાટ, (સલ્વાદ્રી, નીલગિરિ, આ સિવાય નીલગી-
રીની દક્ષિણે અનમલાઈ, કારડેમમ, અને પાલની ડુંગરો આવેલા છે.

શિખરો-ઉત્તકમંડ, દીડીમલ, દોદાબેટા.

નદીઓ-મેઘાવરી, કૃષ્ણા, પન્નેર, પન્નર પન્નાર, કાવેરી, કોલેરનને વેમા.

સરોવર-ચીત્રકા, કોલર, પુલીકટ, | સમુદ્ર-અરબી, બંગાળીને હિંદી-
મહાસાગર

અખાત-મનારનો

| ભુશિર-કન્યાકુમારીકા.

સામુદ્રધુની-પાલક એ બંગાળી સમુદ્ર અને મનારના અખાત ને જોડે છે.

બિર-રામિય, લક્ષદ્વીપ.

જુલા ખાવાનાં ઠેકાણાં-ઉત્તમંડ એમાં ઉનાળામાં ગવર્નર સાહેબ રહે છે. તે સિવાય દીંદીગલ, ને નીલગિરિ.

* બાંદરો-કેરો મંડલ કિનારાનાં-વિબ્લગાપદ્મ, કાકીદ્રા, મછલીપટ્ટણ, માનાન, મદ્રાસ, નેગાપદ્મ, ને તુલુકોરીન.

મરખાર કિનારાનાં-મેગલુર, કાનાનોર, તાંબીચેરી, કાલીકટ, કાચીન, જાવાનાં ઠેકાણાં-રામેશ્વર, શીરંગમ | દેશીરાજ્યો-ત્રાવણકોર, કાચીન અને તુલુકોટા.

લશ્કરી જાવણી-મદ્રાસ, બક્ષારી, ત્રીચીનાપલી.

શહેરો.

મદ્રાસ-આ ધલકાની રાજધાની હિંદમાં વરતીમાં ત્રીજા નંબરનું શહેર કેરો મંડળ કિનારે આવેલું છે. તે ૧૬૭૯ માં વસાયેલમાં આવ્યું હતું, અને આ બંદરથી ચામડાં, રૂ. મસાલા, ચા, છુદ્, લેલીબી, તમાકુ, ગળી અને ચોખા પરદેશ જાય છે. કાંચીવરમ-અસલ ચોલ રાજ્યની રાજધાની હતી અને હજેરાં માટે પ્રસિદ્ધ છે.

બક્ષારી-રૂના વેપારનું મથક છે અને લશ્કરી જાવણીનું રથળ છે. તથા તેની પાસે જુના વિજયનગરનાં ખડેરા આવેલાં છે. તંજાવર-ઈ. સ. ૧૭૯૯ માં લોર્ડવેલેસ્લીએ બ્રિટિશ રાજ્યમાં જોડી દીધી.

* આ કાકીદ્રાનો પરદેશ ખાતે વેપાર કાકીનાડ, મદ્રાસ, તુલુકોરાન, કાચીન, અને કાલીકટ બંદરથી ચાલે છે.

મહુરા-અસલ પાંડવ રાજની રાજ્યાની હતી. અને જુના રાજાઓ
મહાદેવના દહેરાં માટે પ્રસિદ્ધ છે.

ત્રિયનાપદ્મી-સરકરી છાવણી છે. તથા ચીરટ અને જવાહીરના દાગીના
માટે પ્રસિદ્ધ છે.

શ્રીરંગમ-કાવેરી નદી પર તિલ્લનાં વિશાળ દહેનાં માટે પ્રસિદ્ધ છે.

સાલેમ-સાલેમ જિલ્લાનું મુખ્ય શહેર છે. આ જિલ્લા પેલાક કામ માટે
પ્રસિદ્ધ છે તેની પાસે શિશ્યમ કુંગર પર ખુદ થાય છે.

ઉત્તમંડ-હવા ખાવાનું સ્થળ છે. અહીં મદ્રાસ ઇલાકાના ગવર્નર
સાહેબ ડિનાળામાં હવા ખાવા આવે છે.

કાલીકટ-મજાપાર કિનારે આવેલું બંદર છે અહીંથી સામ, મરી, ને
નાળીઆર પરોથ જાય છે. તથા મ. સ. ૧૪૮૮ ક્રેન્ચ વહાણવડો
વેરકાગળામાં પહેલ વહેલો ઉતર્યો હતો.

મહાલીપદ્મ-કાવણી નદીના મુખ ઉપર કોમમંડલ કિનારે બંદર છે.
અને મદ્રાસ અગાઉ અંગ્રેજોની ફાલી હતી.

વિજયપદ્મ-કિનારે સરકારનું મુખ્ય શહેર શ્રીગંગાની પેટીની
બનાવટ માટે પ્રસિદ્ધ છે.

ત્રિવંદ્રમ-ત્રાવણકોરનું મુખ્ય શહેર છે.

આલેપી-ત્રાવણકોરમાં મુખ્ય બંદર છે.

ઈતિહાસીક શહેરો-આઈટ, આની, વાંલોચાસ, અંધુર, પેલીસોર,
ને પેર્લનોથા.

પેદાશ-ચોખા, રાગી, તમાકુ, તેલીયી, શેરડી, રૂ, ગરમ, મચાલા, આ, છુંદ, સિંકોના, ગળી, નાળિયેર, અને સાગ.

ખાનિજ-લોખંડી કાચી ધાતુ, પ્રાલસા, અમરબ, મેગેનીઝ, સોનુ, હીરા.

નિકાશ-ચામડાં, રૂ, છુંદ, તેલીયી, ચોખા, ગળી, ગરમ મચાલા આ, ખાંડ, તમાકુ, સાગ, વગેરે.

ભાષા-તામીલ, તેલુગુ, મલયાલમ, કાનડી, ઉર્દૂ અંગ્રેજી, વગેરે.

અધ્યાત્મિક-આ પ્રજાકો વિદ્યાવૃત્તિની પાસે જે રીતે ગરમી વધારે પડે છે, તેથી દરેક પાસે લાભમાં ગમી જઈ જાય છે. વરસાદ અરસા ૧૫ થી ૨૦ ઇંચ પડે છે.

કુર્ગ પ્રાંત.

સીમા-ઉત્તરેને પૂર્વે મૈસુર તથા દક્ષિણે અને પશ્ચિમે મદ્રાસ પ્રજાકો આવેલા છે.

સરકાર-મહારા-આ પ્રાંતની રાજધાની હગીઆની સપાટીથી ૩૮૦૦ ફુટ ઉંચે ઉચ્ચ પ્રદેશ પર આવેલું છે.

પેદાશ-કુંદ અને એલચી,

વિશેષ હુડીકર-આ પ્રાંત ૧૮૭૪ માં લોકોની રૂતિને અનુસરી ખાલસા કરવામાં આવ્યો હતો. તેનો મુખ્ય અમલદાર ચીફ કમિશનર મૈસુરને રૅસિડંટ છે.

અંદામાન અને નિકોબાર.

આ અને ટાપુઓ બંગાળી સમુદ્રની પુર્વમાં આવેલા છે અંદામાનના બે જાગે છે. (૧) મોટો અંદામાન (૨) નાનો અંદામાન આ ટાપુમાં ઇ. સ. ૧૮૫૮ થી દેશ નિર્મલ (કાળાપાણી) ની સજા પામેલા દોષીઓને રાખવામાં આવે છે.

કુમ્ભ્ય અંદર-પોર્ગાંલેર-અહીં ઇ. સ. ૧૯૦૫ માં ૧૪૮૦૦ દોષીઓ હતા અને ઇ. સ. ૧૯૭૨ માં કે.ઇ દોષીઓ લેડમેયો નામના વેપારીની નાની ગાળો હતો.

નિકોબાર-અંદામાન ની દક્ષિણ ૪૮ મઈલ પર આવેલો ટાપુ છે તે પર્વતો અને કાંઠાના નબળાં તાળે હતો.

પ્રદેશ-અંદામાનમાં રાજા અને નિકોબારમાં નાગીંગ્સ થાય છે.

જાલદેશ.

સીમા-ઉત્તરે બ્રાહ્મી અને ચીન દક્ષિણે સીયામ અને બંગાળનો તમિલનાડુ પુર્વે સીયામ પશ્ચિમે બમણા અને બંગાળનો બંગાળ.

ભાગ-આરાકાન, દિન્દીસરીમ, પેયુ અને શાન સંસ્થાન

પર્વતો-આરાકાનમેમા, પેયુમેમા ને યોગાના

નદીઓ-ઇરાવડી, સિતાંગ, સાલવીન, બાસીન, અને રંગુની.

અખાત-માર્તામાન — અંદરો-રંગુન, મુલમીન અને બાસીન

કુશિર-કેપિત્રા દેશ — ખીડુ-મેનદન

શહેરો.

સંતુલ-રંગા નદી ઉપર લેક્ટેનન્ટ ગવર્નરનું સદર રહેશન છે અને હિંદમાં ત્રીજા નંબરનું બંદર છે. અહીંથી ચોખાને સાગ પરદેશ ચહે છે.

માંડલે-કરાચી નદી ઉપર છે તે ઇ. સ. ૧૮૮૭ સુધી બ્રહ્મદેશની રાજધાનીનું શહેર હતું.

બાકિઆબ-આરાકાન પ્રાંતનું મુખ્ય સરકાર છે.

સુલતમેન-દિનાસરીમ પ્રાંતનું મુખ્ય શહેર છે અહીંથી પરદેશ ખાતે સાગ ચહે છે અને તે મોડગીન સાગ કહેવાય છે.

ખાસીન-ખાસીન નદીના બંને કાંઠા ઉપર દરીઆથી ૮૦ માઈલ પર આવેલું છે. અહીં સુધી મોટી રસમરો આવી શકે છે.

ખામ-કાવતી નદી ઉપર આવેલું શહેર છે આનેથી રસમ રાખી રેલવે છે.

અમરપુરા અને આપા-એમાં જુની રાજધાનીના ખંડેશ છે.

આમો-માંડલેના ઉત્તરે ગોત સાથેના વેપારનું મથક છે.

પેન્ડશ-ચોખા, જુવાર, મકાઈ, કોબી, લગ્ન, ગરબરચાનાં જાડ જે બની સાગ, ઇમારતી લાકડાં અને વાંસ.

નિકારા-ચોખા, ઇમારતી લાકડાં, હાંદર, રૂ, આમડાં અને કેરોસીન તેલ.

અનિજ-માંડલેની ઉત્તરેથી આણંક, નેસફેત આરસ ઇરાવતીના પ્રદેશમાંથી અબ્બર ને કેરોસીનતેલ, વનવનની ખીજામાંથી કેલાસા અને ટીનાસરીમમાંથી કલાઈ.

આખોહવા-આ પ્રાંત ઉચ્ચકટિબંધમાં આવવાથી હવા ગરમ છે. કિનારા તરફ તથા આશામ નજીક વરસાદ વધારે પડે છે, હવા બેજવાળી ને ગરમ છે.

વિશેષ હુકીકત-આ પ્રાંતમાં મુખ્ય વસ્તી મોગોલીઅન જાતના બ્રહ્મી લોકાની છે આ સિવાય મદ્રાસ, બંગાળા, ચીન દેશના લોકો પણ વેપાર માટે આવી વસેલા છે. બ્રહ્મી લોકો ધંદ બનાવવાના, કાતર કામ તથા રસવાના કામ માટે પ્રસિદ્ધ છે. તે સિવાય રેશમી કાપડ વણવાનો અને સિમારેટ બનાવવાનો વેમનો મુખ્ય ધંધો છે.

આસામ.

જોમા-ઉત્તરે હિમાલય અને બુતાન. પૂર્વે બ્રહ્મદેશ. દક્ષિણે તથા પશ્ચિમે બંગાળા.

પર્વતો-કાચાર, ખારયાના ડુંગર.

નદીઓ-બ્રહ્મપુત્રા, સુરમા, અને બરક.

ફરશી રાજ્યો-મણીપુર.

શહેરો.

સીસોંગ-ખારીઆ ડુંગર પર ચીફ કમિશનરનું સદર સ્ટેશન છે.

સીલહટ-સુરમા નદી પર નારંગી માટે પ્રસિદ્ધ છે.

ગૌહતી-બ્રહ્મપુત્રા નદી પર આસામ પ્રાંતનું મુખ્ય શહેર છે.

કાચાર-આના બગીચા માટે પ્રખ્યાત છે.

કુરાપુલ—આસ્યા કુંમર પર આવેલું છે, અહીં આખા હિંદુસ્તાનમાં
સૌથી વધારે વરસાદ પડે છે.

વેલ્ડાસ—આ, ચોખા, શણ, તેલીબી, તમાકું, ફેરડી, રેશમ, ટકું,
હાથીદાંત, ઈંડિઆરબર સાલને મીણ.

ખનિજ—કાલસા ને ચુનાના પત્થર.

નિકાશ—આ, ચોખા, શણ, રેશમ, નેતર, હાથીદાંત, ઈંડિઆરબરને
ઇમારતી લાકડાં.

આખોલુવા—આ ભાગમાં માત્ર બેઝ કુતુબો છે શિયાળાને ચોમાસા
માર્યથી મે ગર્દિના સુધી પુષ્કળ વરસાદ પડે છે. તેથી હવા
મેઝવાળી છે.

વિશેષ હુકીકત—ઇ. સ. ૧૮૫૪ માં બંગાળનો કેટલોક ભાગ હવે
આસામ પ્રાંત બનાવ્યો હતો અને તેમાં ઈ. સ. ૧૯૦૫ બંગાળી
નો પૂર્વ ભાગ ઉમેરી પૂર્વ બંગાળને આસામ પ્રાંત બનાવ્યો
હતો ને ત્યારપછી ઈ. સ. ૧૯૧૧ માં નામદાર શહેનશાહના
દિલ્લીમાં રાજ્યા-ભિષેક વખતે બંગાળથી આસામને જુદો
પાડી ચીફ-કમિશનરની દેખરેખ નીચે મુક્યો.

બંગાળા ઇલાકો.

સીમા—ઉત્તરે હિમાલય, સિકામ, ને ભુતાન પૂર્વે આસામને બ્રહ્મદેશ
દક્ષિણે બંગાળાનેનો ઉપસાગર અને પશ્ચિમે બલરને ઓરીસાના
મતો.

પર્વતો-છોરાનાગપુર, રાજમહાલ, ખરુણ અને તિરેરાના ડુંગરો.
નંદીઓ-ગાંધ, અણપુત્રા, શિરતા બાગીચી, દામોદરા, રૂપનાસવણ.
કરનાટુલી અને કુશી.

અખાત-ગાંધાસાર | ઉપસાગર-અંગાખાનો.

દેશીરાજ્યો-ત્રિજામને તિંગા | હુતઃ ખાવાનાં સ્થાન-દાહલિંગ.
સરકરી છાપણી-ખરાકપોર.

બંદરો-ચિતેગાંધ, કલકત્તાને મતલા (કયાનિંગ બંદર)

શહેરો.

કલકત્તા-આ હંધાકાની રાજધાની હુગલી નદી ઉપર આવેલું છે તે
બ્રિટિશ સામ્રાજ્યમાં વસ્તીમાં બીજું શહેર છે. તેને મહેલોનું
શહેર કહે છે અને તે જળ માર્ગે તથા જમીન માર્ગે વેપારનું
મુખ્ય મથક છે.

હૌરા-કલકત્તાનો એક ભાગ છે.

અલીપોર-ફાર્ડ નિલિખમના દિલ્હીની દક્ષિણે કલકત્તાનો એક ભાગ છે
ઢાંકા-અણપુત્રાના એક ડાંકા ઉપર આવેલું છે. તે તેની મલમલ
વખણાય છે.

ખરીસલ-ગાંધગંજ જુલાનું મુખ્ય શહેર છે. આ જુલામાં ડાંગરનો
પાક સારો પાડે છે.

ચિતેગાંધ-કરનાટુલી નદી ઉપર બંદર છે. અહીંથી ચોખાને સાત
પરદેશ ચડે છે.

સીરજગજ-સજીના વેપાર માટે પ્રખ્યાત છે.

માદદા-એની પાડોશમાં બંગાળાની જુની રાજધાની ગોલ્ડામાં ખડેરા છે.

બરાકપેર-હુગલી નદી ઉપર લક્કરી છાતણીનું સ્થળ છે.

બધા-અસલ સંસ્કૃત પાકરાળા માટે પ્રખ્યાત હતું. ઇ. સ. ૧૨૦૩ માં મુસલમાનોએ બંગાળા જીત્યા તે પહેલાં બંગાળાની રાજધાનીનું શહેર હતું.

પ્લાસી-અહીં ઇ. સ. ૧૭૫૬ માં લોર્ડ ક્લાઇવે મેટી છત મેળવી હતી.

સુર્યાદાબાદ-મુસલમાનોની છેલ્લી રાજધાનીનું શહેર હતું અને મળીના વેપાર માટે પ્રખ્યાત છે.

હુગલી-બંગાળામાં અંગ્રેજોની ડોડીનું પહેલું સ્થાન હતું.

દાઈલિંગ-સિકીમની પાસે હવા ખાવાનું સ્થળ છે. કલકત્તાથી અહીં સુધી રેલવે છે અને ત્યાં ચાનો પાક સારો થાય છે.

ચીનમુરા-અસલ વલંદા લોકોને તાણે હતું.

ગ્રીરામપુર-પહેલાં કેન લોકોને તાણે હતું.

ચંદ્રનગર-ફ્રેન્ચ લોકો ને તાણે છે.

રાણીગંજ, બનકુર અને બીરભમ-કોલસાની ખાણો માટે પ્રખ્યાત છે.

પેદારા-ડાંગર, ધઉ, જવ, મકાઈ તેલીબી, સજી, મા, મળી, સાગ વાંસને નેતર.

ખનિજ-કાલસા સ્લેટના પત્થર, લોહું, અને ગ્રાંથુ

નિકાશ-ચોખા, ચણ, તેલીબી, ચામડાં, ચા, રેશમ, કાલસા, અરીસું, ગળી, સાગ, વાંસ અને નેતર

વિશેષ હુકીકત-ખંગાળા ઇલાકાના ઇ. સ. ૧૯૦૫ માં પંદર જિલ્લા આસામમાં નાખી પુર્વ ખંગાળાને આસામ પ્રાંત બનાવેલ હતો અને ખંગાળા પ્રાંત કરી તે ઉપર લેફ્ટેનન્ટ ગવર્નરની નીમણૂક કરી હતી પરંતુ ઇ. સ. ૧૯૧૧ માં દિલ્લીના રાજ્યા-શાહજીની ક્રિયા વખતે આસામમાંના પંદર જિલ્લા પાછા ખંગાળામાં નાખી તેમાંનો બદાર, છોટાનાગપુરને ઓરીસાના પ્રાંતો ખુદા પાત્ર બહારને ઓરીસાનો પ્રાંત બનાવ્યો અને તે ઉપર લેફ્ટેનન્ટ ગવર્નરની નીમણૂક કરી અને ખંગાળા ઇલાકા કરી તે ઉપર ગવર્નરની નીમણૂક કરી છે.

બહારને ઓરીસાના પ્રાંતો.

સીમા-ઉત્તરે હિમાલયને નેપાળ પુર્વે ખંગાળા ઇલાકા દક્ષિણે મદ્રાસ ઇલાકાને મધ્ય પ્રાંત પશ્ચિમે સંયુક્ત પ્રાંતોને રેવાનું રાજ્ય.

પર્વતો-હિમાલયના રાજમહાલના, છોટાનાગપુરના અને ઓઢીઆ અથવા ઓરીસાના કુંગરી.

નદીઓ-ગંગા, ગંડકી શોણ મહા, બ્રાહ્મણી અને વૈતરણી.

દેશી રાજ્યો-સિકીમ

જમીનાં ઠેકાણાં-જગન્નાથપુરી, ગુવા અને જૈતોનું પારસનાથ છે

શહેરો

પટણા-અસલ પાટલીપુત્રને નામે 'મગધની રાજધાનીનું' શહેર હતું

અને ગંડકગંગાને કાંઠા નદીઓના સંગમ પર વેપારનું મુખ્ય સ્થળ છે તથા લેફ્ટેનન્ટ ગવર્નરનું સદર યેશન છે.

ગયા-જવાનું દેશનું છે અને ત્યાં જાપનું આદિ ધાતુ છે તથા બુદ્ધ ગયાનું દહુરું છે.

ભાગલપુર-ગંગા નદી પર આવેલું છે અહીં ગંગાનો પટ ૭ સામગ્ર પહોંચે છે.

મોંગીર-ગંગા નદીપર 'બુદ્ધ' અને પિરતોલ માટે પ્રખ્યાત છે તીરહટ-જૂના વખતમાં એને મિથિલા નગર કહેતા.

બકસર-અહીં ઇ. સ. ૧૫૩૬ માં શેરશાહે જુમાયુને હરાવ્યો હતો. કંક-મદા નદી ઉપર ઓરીસાનું મુખ્ય જહર કલકત્તાથી મદ્રાસ જવાની રેલો પર આવેલું છે.

જગન્નાથપુરી-પૂર્વ કિનારાપર જગન્નાથજીની જગા માટે પ્રખ્યાત છે.

રાંચી-છાત્તીસગઢમાં મોટું શહેર છે.

પેહાસા-પંડે, બાન્સી, ચોખા, ગળી અને ગુ વગેરે છે.

ખનિજ-કાલસા, કુંદાખાર, અખરખ, મીઠું.

નિકાશ-ચોખા, ગળી, અરીય, દહુ, મેઠાં, અંબચી, અને તેલીખી

ભાષા-અહારમાં હિંદી ઓરીસામાં ઉર્દુ અને હુગલમાં અનાર્થ જોલાય છે

આખે હુવા-અહારમાં ઉનાળામાં ગરમી અને શિયાળામાં ઠંડી વધારે પડે છે. ખગાળા કરતાં અહીં વરસાદ ઓછો પડે છે ઓરીસામાં શિયાળામાં ઠંડી બહુ પડતી નથી.

આથા અને અયોધ્યાના—સંયુક્ત પ્રાંત

સીમા—ઉત્તરે મેઘાળને તેરાઇનું જમણ અને હિમાચલ પર્વત. પૂર્વે

બહાર દક્ષિણે મધ્યાહ્ન એજ-સી પશ્ચિમે પંજાબ પ્રાંત.

પર્વતો—હિમાલય અને શિવાલીક.

નદીઓ—ગંગા, જમના, ઝોઆ, ઝોમતી, રામગંગા અને અંબકા.

કુઆબ—કુળદુપ એ જગા અને જમના નદીઓ વચ્ચે છે.

હુવાખાવાનાં જગ્યાઓ—નૈનિતાલ, ડેરાદૂન અને મસુરી.

દેશી સુજય—રામપુર, ગડવાળને દેશી.

જગ્યાનાં ડેકાળાં—મથુરા, વઢાવન, કાશી, અયોધ્યા, હરદ્વાર બદ્રીનાથ, કદારનાથ ગંગોત્રી જન્મોત્તરી વગેરે.

શહેરો

શ્રવાગ (અસહાબાદ)—આ પ્રાંતનું મુખ્ય શહેર ગંગાને જમના નદીઓના સંગમ ઉપર આવેલું છે. અને જગ્યાનું ધામ છે.

કાનપુર—મંગા નદી ઉપર લરકેરી છાવણીનું સ્થાન છે. અનાજનો વેપાર આગળને ધરમ કાપડ માટે પ્રખ્યાત છે.

અથા—જમના નદી ઉપર અકમરને શાહજહા બાદશાહના વખતમાં હિંદની રાજધાનીનું શહેર હતું તેમાં તાજમહલ એક લાયક છે.

મથુરા—શ્રી કૃષ્ણની જન્મ ભુમિ માટે પવિત્ર મથુરા છે.

જુહાપુર-મધુરાની ખાસે શ્રી કૃષ્ણે નાનપણમાં કરેલા વિહાર માટે
ખવિત ગણાય છે.

મીરાત-ગંગાને જમના નદીઓ વચ્ચે લશ્કરી છાવણીનું રથળ છે.
અલીગઢ-મુસલમાનોની મોટી કોલેજ છે.

સહરાણપુર-વનરપતિ વ્યવસ્થા દર્શક બગીચા માટે પ્રખ્યાત છે

ફરકી-એંગ્લોનીઅરિંગ કોલેજ માટે પ્રખ્યાત છે.

દહેરાદુન-હવા ખાવાનું રથળ છે તેમાં ચાના બગીચાને જંગલખાતાની
કોલેજ છે

મથુરી-દહેરાદુનની ઉત્તરે હવા ખાવાનું રથળ છે

નૈનિતાલ-કમાઉન પ્રાંતમાં હવાખાનું રથળ છે. તેમાં અહીનો લેફ્ટ
ટેનન્ટ ગવર્નર ઉનાળામાં રહે છે.

ખરેલી-રાહીલખાનું મુખ્ય શહેર છે.

કનોજ-જુના વખતમાં મોટું શહેર હતું.

હાંસી-૧૮૮૫ માં સિધીયા સરકારને ગ્વાલીઅર આપી અંગ્રેજ
સરકારે લીધું હતું અને રેલવેનું મોટું ઠરાન છે.

અશી-ગંગા નદી ઉપર કાશીવિશ્વેર મહાદેવની જગ્યાનું મોટું ધામ
છે ત્યાં ગંગા નદી ઉપર મોટા ઘાટો બાંધેલા છે અને તેમાં
મહાદેવનાં દહેરાં ધણાં છે તથા તેનાં પિતૃજનાં વાસણને ઠસણનું
ધામ સારૂ બને છે.

લખનૌ-ગોમતી નદી ઉપર અયોધ્યાનું મુખ્ય શહેર છે તેમાં મુસલ-
માનોનાં સુંદર મકાનો આવેલાં છે.

ફૈઝાબાદ-લશ્કરી છાવણીનું રથળ છે.

અચોધ્યા-શ્રીરામચંદ્રજીના જન્મ અને રાજ્ય વગેરેમાટે પવિત્ર મનાયછે.
 પેલાશ-ડાંગર. કઠોળ, બુવાર, ગળી, રૂ, શેરડી, અરીસુ, તેલીબી,
 આ વગેરે.

અનિચ્છ-સુરોખાર જમીનપરથી એકઠો કરવામાં આવે છે.

બારો-હિંદ અને મુસલમાન. | લાપા-હિંદીને બિહારી.

આયોધ્યા-આ બાગમાં બંગાળા કરતાં શિયાળામાં વધારે ઠંડી
 પડે છે આમાને ઋતુનાં તરફ વરસાદ ૩૬ ઇંચ પડે છે ને
 શિયાળામાં ઠંડી અને ઉનાળામાં તાપ વધારે પડે છે.

પંજાબ.

સીમા-ઉત્તરે હિંદુકુશ, રશિયનને તાર્તરી પશ્ચિમે મુલમાન અને
 અફઘાનિસ્તાન; દક્ષિણે રજપુતાના એકસી પૂર્વે દિલ્હીને સંયુક્ત પ્રાંતો
 રાજ્યકિય વિભાગ-(૧) દિલ્હી શહેરો (૨) સીમલાનો પહાડી
 મુલક (૩) જલંધરને કાંગરાને મુલક (૪) લાહોર, અમૃતસર
 પેસાવર અને મુલતાનની આસપાસનો મુલક (૫) રેશીન જમી
 પર્વતો-હિમાલય શિવાલિક કારાકારમ હિંદુકુશ અને બીહાના ડુંગર
 (સાલ્ટરેન્જ)

નદીઓ-સિંધુ જલમ, ચીનાબ, રાવી બીઆસ, સતલજ અને
 જમના.

દુઆબ-(૧) સિંધુને જલમ વચ્ચે સિંધરાગર. (૨) જલમને
 ચીનાબ વચ્ચે જંગ. (૩) ચીનાબને રાવી વચ્ચે રેથના. (૪)

ત્રીજાને સતસજ વચ્ચે ખારી. (૫) બીજાસને સતસજ વચ્ચે
ખાલખર.

લરકરી ઓવણી-ચુલતાન, ગીયાનમીર, અંખાલા, રાવળખીડીને
શિયાળમીર.

દેરી રાજી-ભાવલપુર એ મુસામાની છે અને પત્યાળા જાંઠ નજા
કપરચલા, ફરીદકોટ, કલમીઆને મુંદી ઝંશીખ લોકોનાં છે.

રાહરો

લાહોર-રાવી નદી ઉપર લેફ્ટનેન્ટ ગવર્નરનું સદર રોશન છે તેમાં
શીખ ગાદી રધાપનાર રજુજીતસિંહનો મહેલ અને કબર
જોવાયક છે.

અમૃતસર-શીખ લોકોનું જાત્રાનું હેઠાણ છે જ્યાં શોલાને રેશમી
કાપડ સારૂ બને છે.

દીલ્લી-જનના નદી પર હિંદુસ્તાનની જુના વખતથી આવતું
આવેલું રાજધાનનું શહેર છે તેમાં વોયસરાય રહે છે અને
મુસલમાન ખાદશાહોના વખતના મહેલો, જુમામસીદ, મોતી-
મસજીદ, કુતુમિનાર વગેરે મકાનો જોવા લાયક છે.

રથાનેધર-અહીં આગળ ઇ. સ. ૧૧૬૧ માં પ્રથુગજે શાહજહાનને
હરાચો હતો અને એની પડથમાં મહાભારતમાં કરેલું
કરકેવનું મહાન આવેલું છે.

સીમલા-હવાખાત્રાનું સ્થળ છે અહીં વોયસરાય સાહેબ ઉનાળામાં
રહે છે તે ઠંડી સીમલા સુધી રેલવે છે.

કસાવણી-હડકાયલાં જનવર કરડેલા દરલીઓનાં દવાખાનાં મારે પ્રખ્યાત છે.

મુસલમાન-અહીં રૈથમના કીડા ઉછેરવામાં આવે છે અને લશ્કરી છાવણીનું સ્થળ છે.

ઇતિહાસીક શહેરો-અલિપાટ, સોઆડિન, મુઝી, અજરાત, ગિલી અનનાલાને ફિરોજશહેરો.

શીખ લોકોની વસ્તીનામાં શહેરો-ગાહોર, અમૃતસર, જાળધર, અંબાલાને પ્રિન્સેપ્સ.

પેશ્વા-ધડિ, ચોખા, સકધ, બાજરી, તેવીખી, રૂ, ચા, રૈથમ.

ખનિજ-સોડાટરેન્જમાંથી સિંધા, કાલાખાગમાંથી ફટકડી અને કોઈ કોઈ જગ્યાએથી કોલના પાણુ નીકળે છે.

જાન અને ભાષા-આ પ્રાંતમાં શીખ અને મુસલમાનની વસ્તી વધારે છે અને તેઓ પંજાબી અને હિંદી બાષા બોલે છે.

અ.બે.હુવ-આ પ્રાંતમાં શિયાળામાં ઠંડી અને જાળામાં ગરમી વધારે પડે છે ઉત્તરનાં પહાડી ભાગમાં ૪૦ હથ વરસાદ પડે છે અને દક્ષિણમાં વરસાદની તાણુ છે પરંતુ તરુરો વધારે આવેલી હોવાથી ખેતી સારી થાય છે.

* ઇ. સ. ૧૬૧૨થી હિંદુસ્તાનની રાજધાની દિલ્લી રાજ્યું છે તે પહેલાં કલકત્તા હતું.

વાયવ્ય સરહદનો પ્રાંત.

હિંદુસ્તાનની વાયવ્ય સરહદપર આ પ્રાંત આવેલો છે.
પર્વતો-હિંદુકુશને સુમેમાન. | નદીઓ-સિંધુને ડાબુલી.
એજન્સીઓ-દીર, સ્વાત, ચિત્રાલ, ખાઇબરને કુરમ.
ઘાટ-ખાઇબરઘાટ એ હિંદમાં આવવા જવાનો મોટો માર્ગ છે.

શહેરો

પેશાવર-આ પ્રાંતના ચીફ કમિશનરનું સદર રહેશન છે અને તેમાં
લરકરી છાવણી છે.
ડેરાઈસ્માઈલખાન-સિંધુ નદી ઉપર આવેલો છે અહીંથી ગોશલઘાટમાં
મધ ગીજની જવાય છે.
ખીજાં શહેરો-ચિત્રાલ, કાહાટ, એલ્વર્ડસાબાદ, અને આબરાખાદ.
વિશેષ હુકીકત-આ પ્રાંત પહાડી છે તેમાં વરતી પેશાવર જાતના
મુસલમાનોના છે તે લોકોમાં ઉત્તરમાં રહેનાર કોહિસ્તાની અને
દક્ષિણમાં રહેનારા વઝીરી નામે એળખાય છે તેમની મુખ્ય
ભાષા પંજાબીને ઉર્દૂ છે અને પહાડી લોકો પુરતુ ભાષા બોલે
છે આ પ્રાંતનો મુખ્ય વેપાર અફઘાનિસ્તાન સાથે ચાલે છે.

ખલુચિસ્તાન

આ પ્રાંત વાયવ્ય સરહદના પ્રાંતની દક્ષિણે આવેલો છે તે
હિંમી સરહદ પહાર આવેલો છે પરંતુ તે વાયવ્યસરહદની દેખરખ

નીચે છે તેથી તે હિંદનો ભાગ ગણાય છે તેના મુખ્ય અધિકારી ચીફ કમિશનર છે અને તે આ ભાગમાં આવેલી એન્જનીયરીના એન્જન્ટ દુધ ગવર્નર જનરલનું કામ કરે છે.

શહેરો.

કવેટા-ચીફ કમિશનરનું સદર સ્ટેશન છે અને સિંધના સમગ્ર શહેરથી અહીંસુધી રેલવે છે.

ખિસતા-ખાનની રાજધાનીનું શહેર છે ખાન અમેર સરકારના તાખાનો રાજા છે.

મહાવા-અ. શહેરમાં ખાન શિયાળામાં રહે છે.

બલ્ટ-અહીં ખાન અને આહુષ મેગસ છે તેઓ મુસલમાની ધર્મ પાળે છે.

અજમેર મહેરવાડા

આ બ્રિટિશ પ્રાંત રજપૂતાના એન્જનીયરી વચ્ચે આવેલો છે તેનો મુખ્ય અધિકારી ચીફ કમિશનર છે અને તેજ રજપૂતાના એન્જનીયરીના એન્જન્ટ દુધ ગવર્નર જનરલનું કામ કરે છે.

શહેરો-અજમેર-ઈ. સ. ૧૪૫ માં અખ રાજાએ વસાવ્યું હતું. ચીફ કમિશનરનું સદર સ્ટેશન છે એમાં રાજકુમાર કોલેજ છે. તથા મુસલમાનોનું જવાનું ધામ છે.

મધ્ય પ્રાંતને વરાડ

સીમા-ઉત્તરે બુદેશનાં અને સમુક્ત પ્રાંતો પશ્ચિમે ભોપાળ, રેવા
વમરેનાં દેશો રાજસ્થા પ્રદેશો નિગમનુ રાજ્ય પુર્વે મદ્રાસ
છલાણને બહાર જોત્યસાતા પ્રાંતો

પર્વતો-વિદ્યાચળને સાતપુડા / શિખરો-અમરકંટકને પંચમડી

નદીઓ-નર્મદા, તાપ્તી, વર્ધા, વધનગંગા, આણ્વીતા, પેનગંગાને હુણી
સરોવર-હુનાર, ખાગાણ્ણીનું વરાડ પ્રાંતમાં આવેલું છે

દેશીરાજ-પરતાર એનાં રાજધાની જમદગપુર દ્વારતી નદી બેપર
આવેલું છે

શહેરો

નાગપુર-આ પ્રાંતના ગિફ કમિશનરનું સદર સેશન છે અને તેના
પેતી જોડા વખણાય છે.

કામડી-લરકરી છાવણીનું સ્થળ છે.

જળતપોર-રેલવેનું તથા વેપારનું મુખ્ય સ્થળ છે.

સાગર-હામાવાનું સ્થળ તથા લરકરી છાવણી છે.

બુચનપુર-તાપ્તી નદીપર રેલમી તથા કસમી કાપડ માટે પ્રખ્યાત છે.

આસારગઢ-કિલ્લો છે.

પંચમડી-ચોક કમીશનર બેતાળામાં રહે છે.

ચાંદ-ગોડના જુની રાજધાનીનહે.

હુણીપુર-વરાડ પ્રાંતમાં અમુલ્લ મુસલમાનોની રાજધાનીનું શહેર હતું.

ઉમરાવતી-રૂના વેપારનું મથક છે.

ખડવા, રાયપુર, અકોલા અને આગાં ઈ બીજાં નાનાં ગામો છે.

પેદાશ-ઘઉં, ડાંગર, તેલીબી. તુવેર, સાગ, લાખ રેશમ વગેરે

અનિબ-કાલસાને લાખડ.

જાન-મ પા-તિદુ અને ઝાંડ જાતના અનાજ તેમની મુખ્ય વાણી

તિંદી તે સિવાય ગરાહી, ઉર્ચ, ઝાંડ, તેલસુ વિગેરે પણ
બોલાય છે.

કાશ્મિર.

કાશ્મિર-ઉત્તરે કારાકોરમને નાનીંડી પુર્વે હિમાલયને ટિમેટ દક્ષિણે પંજાબ.

પશ્ચિમે સુલેમાન તળાવ સંસ્કારનો પ્રાંતને અફઘાનિસ્તાન.

જાગ-પાકિસ્તાન, ગાંડકને જન્મ આ લાગો કાશ્મિરના મહારાજના

તામામાં છે.

પર્વતો-હિમાલય, કારાકોરમને કુવેનલુન.

શિખર-ડ પરાંગલ કારાકોરમનું છે.

ઘાટ-કારાકોરમ ઘાટ આહીવી તુર્કિસ્તાન જવાય છે.

સરોવર-લુલર.

†

બીજી-કાશ્મિરની.

શહેરો.

શ્રીનગર (કાશ્મિર)-જેલમ નદીને કાંઠે રાજધાનીનું શહેર છે અહીં

મહારાજ ઉવાળામાં રહે છે. તેમાં રસ્તાને ખાંદે પહો છે.

તેથી હોડીઓમાં બેસીને ફરાય છે.

જમ્મુ-કાશ્મિરના મહારાજના તાબામાં છે.

લેહ-લાડકનું મુખ્ય શહેર છે તે સિંધુ નદી પર આવેલું છે અને ચિનાઇ દુર્ગસ્તાન સાથેના વેપારનું મુખ્ય સ્થળ છે.

નિકાશ-ખનાજ, હમારલી લાકડાં, સાલ, મેવો, ઘી વગેરે.

વિશેષ હુકીકત-આ પ્રાંતમાં મોગેલ અને કાશ્મિરી લોકો વસે છે. તેઓને ખર્ચ બૈદ કે મુસલમાની છે કાશ્મિરી લોકો ગોરાને ખુમસુરત છે અહીંના રાજા ડોગરા જાતના રજપુત છે.

રજપુતાના એજન્સી

સીમા-ઉત્તરે સતલજ નદીને પંજાબ પશ્ચિમે સિંધ પ્રાંત દક્ષિણે યજ્ઞનાથ અને પૂર્વે આમ્રાવતીવાના સંયુક્તપ્રાંતોને મધ્યદિગે એજન્સી.

પૂર્વેના-અગવલી અને આણ | નદીઓ-હુશી, અંબલને બનાસ.

સરોવર-સાંમ-એ ખારા પાણીનું છે. | રણ-જેસલમીરને મારવાડ.

જાતનાં ઠેકાણાં-અજમેર પાસે પુરકગણ એમાં જ દાની મુર્તિ છે. નાથદાર, (શ્રીનાથજી) એકત્રમજી અને ઘેનોનું આણ છે.

સંસ્થાનો-રજપુતાના, (૧) મેવાડ (ઉજ્જૈન) (૨) મારવાડ (જોધપુર)

(૩) જેપુર (૪) જુદી [૫] કોટા [૬] કાગલી (૭) કાસનગઢ

(૮) વિકાનેર [૯] જેસલમીર [૧૦] અજવાર [૧૧] શિરોહી

(૧૨) કુંગરપુર [૧૩] વાસવાડ (૧૪) પ્રતાપગઢ [૧૫] ઝાલાવાડ.

બીજાં લોકોનાં-ભરતપુર અને ધોળપુર.

મુસલમાનનાં-રાંઠ.

શહેરો

જોધપુર-મારવાડ (જોધપુર) ના રાજની રાજધાની ઇ. સ. ની ૧૪ સદીમાં જોધા રાજ્યે વસાવ્યું હતું.

ઉદેપુર-મેવાડની રાજધાની છે અહીંના રાજા રજપુતોમાં કુળવાન ગણાય છે.

ચિતોડ-મેવાડની જુની રાજધાની છે તેની પાસે એકચિંગળ મહાદેવ તથા શ્રીનાથજીનાં જાત્રાનાં ધામ આવેલાં છે.

જયપુર-ઇ.સ. ૧૭૨૮ માં ખીજા જયસીંગે વસાવ્યું હતું તેનાં મકાનોની બાંધણી સ્વચ્છતા વેવશાળા વગેરે જોવા લાયક છે તથા સેના, રૂપાને રાંધાની ખાણ છે.

વિકાનેર-ઇ. સ. ૧૪૩૬ માં જોધાના હોદરા વિકાએ વસાવ્યું હતું તેની સાંકળીઓ વખણાય છે.

જેમલગીર-ઇ. સ. ૧૧૫૬ માં જેસલ રાજ્યે વસાવ્યું હતું અહીં ૨૦૦ થી ૩૦૦ ફૂટ ઉંચા કુંડા ખોદે છે ત્યારે પાણી આવે છે.

ભગતપુર-મીનો કિલ્લો-મજબૂત ગણાતો હતો.

દીગ-ભરતપુરના રાજાનો સુંદર મહેલ આવેલો છે.

આમુ-હવાખાવાતું સ્થળ છે તેમાં જેનોનાં સુંદર દેરાં આવેલાં છે.

શિરોહી-તરવારનાં પાનાં સારાં બને છે.

• હંગરપુર-મુર્તિઓ વખણાય છે

પેઠાશ-વહિ, મકાઇ, મીઠું । ખનિજ-સોડા, રૂપ, તાંબુ, આરસપેદાશ

વિશેષ હુકીકત-આ ભાગમાં રજપુત, કોળી, જતર, વગેરે જાતના લોકો વસે છે તેનો ઘણો ભા રજા છે આ પ્રદેશમાં ગુપ્ત જનાવર ઉંટ છે અને તે ગાડીના તથા ખેતીના કામમાં વપરાય છે

મધ્યહીં એજન્સી

સીમા-ઉત્તરે આગ્રા અયોધ્યાના સાંયુક્ત પ્રાંતો પૂર્વે બંગાળા, દક્ષિણે મધ્ય પ્રાંત પશ્ચિમે મુઝફ્ફર ઈલાકા તથા રજપુતાના એજન્સી

ભાગ-[૧] ગ્વહીએર કે પ્રાચીન માળવા [૨] સુદેશખંડ કે રેવા. પર્વતો-વિદ્યાચળ, સાતપુડા અને કૈમુરના ડુંગર.
 નદીઓ-ચંબલ, સિંધ, ખતવા શેણા અને નર્મદા.
 સસ્થાનો-સિંધીઆ, હોલકર, ભોપાળનો મેદાન.

શહેરો.

ઈંદોર-હોલકરની રાજધાનીનું શહેર ઇ સ, ૧૮૧૮ માં અહલ્યા બાઇએ વસાવ્યું હતું તેમાં એજન્ટ દુધ ગવર્નર જનરલ રહે છે તથા આ એજન્સીના રાજકુમારો મટે કોલેજ છે.

ગ્વાલીઅર-સિંધીઆ સરકારની રાજધાનીનું શહેર છે.

ઉજ્જન-અહીંથી હિંદુ ખગોળ શાસ્ત્રીઓ પહેલું રેખાંશ વૃત્ત ગણે છે અને તે અસલ વિક્રમ રાજની રાજધાનીનું નગર હતું. •

ભોપાળ-મુસલમાન રાજાગમના તાબામાં છે.

શિહુર-ભોપાળનો પોલીટીકલ એજન્ટ રહે છે.

૧૧ રતલામ-માળવામાં અશીષુના વેપાર માટે પ્રખ્યાત છે.
 ચંદરી-પાંચડીને શેઠાં વખણાય છે.
 અર્ધ, તેહરી, પન્ના-હીરાનાં ખણો છે.
 મહુ, નિમચ, મોરાર-લશ્કરી છાવણીનાં સ્થળ છે.
 દ્વાર-અસલ ભોજ રાજાની રાજધાનીનું શહેર હતું.
 નિકાર-તમાકુ, શેરડી, અશીષુ, હીરા, માણિક, રત્ન વગેરે.

નીલમત્તુ રાજ્ય

સીમા-ઉત્તરે મધ્ય પ્રાંતને વરાડ પુર્વે તથા દક્ષિણે મદ્રાસ હંસાકા
 પશ્ચિમે મુંબાઇ હંસાકાનો કેટલોક ભાગ આવેલો છે.
 પર્વતો-સાતપુડા અને અજન્તાના ટુંગરા.
 નદીઓ-ગોદાવરી, કૃષ્ણા, બીમા, તુંગભદ્રા, પેનગંગા મંજરાને
 મુશી.

શહેરો

હૈદરાબાદ-મુસી નદી ઉપર નિજમ સરકારની રાજધાની અને
 વસ્તીમાં ચોથા નંબરનું શહેર છે.

સિકંદરાબાદને બોલારમ-લશ્કરી છાવણીનાં સ્થળ છે.

ગોવળકોંડા-જુની રાજધાનીનું શહેર અસલ હીરા માટે પ્રખ્યાત
 હતું.

આરંગાબાદ-આરંગજેબની દીકરી બીબી મુબારકના રાજ્ય
 તાજમકાલનો નમુનો છે.

દેસતાબાદ (દેવગઢ)-કિલ્લો છે

વરગુળ-એ એસ તૈલંગગણની રાજધાની હતી

કલ્યાણુ-ચાણુક્ય રાજ્યની રાજધાની તું નગ હતું.

બીદર-મંજરા નદી ઉપર મુસલમાનોની રાજધાની હતી.

રાયચુર-જી. આઈ. પી. રેલવે અને મદ્રાસ રેલવેનું જંકશન છે.

ધલોરાને અજીટા-પર્વતમાંથી કોતરી કાઢેલાં બૌદ્ધ દેરાલવો

અને ગુફાઓ માટે પ્રખ્યાત છે.

અસાઈ-ઈ. સ. ૧૮૦૮ માં કર્નલ પેરલીએ સિંધીઆ તથા લોસલાને હરાવ્યા.

નિકાર-૩, તેલીલી, ચામડાં, રાગી, બીજાં અનાજ વગેરે.

વિશેષ લુપ્તીકર્તા-આ રાજ્યના રાજકર્તા નિબમ સંગર નામે એળખાય છે તેમજ હજારમાં બ્રિટિશ રેસિડેન્ટ રહે છે વરતી મુસલમાનોની તથા થોડી મનાહજીની પણ છે તેમના મુખ્ય ભાષા ઉર્દુ, તેલગી, દક્ષિણી, કાનડા વગેરે છે.

રહેલુ

આ રાજ્યના રાજકર્તા કિંદ રાજા છે તેમના દરબારમાં બ્રિટિશ રેસિડેન્ટ રહે છે. તેની ચારે બાજુએ મદ્રાસ પ્રદેશ છે.

પર્વતો-પુવંધાટ નિલગિરીને નંદાદુર્ગ. | નદીઓ-કાવેરીને તુંગભદ્રા.

શહેરો.

બેંગલોર-એમાં રેસિડેન્ટ રહે છે તથા લશ્કરી હાવણીનું સ્થળ છે તેમાં વિદ્યાની શોધ માટે એક સંસ્થા સ્થાપેલી છે.

કોલર-દૈદરની જન્મભુમિ છે અને તેમાં સોનાની ખાણો છે.
 મૈસુર-રાજધાનીનું શહેર છે તેમાં મહારાજા રહે છે.
 શ્રીરંગપટ્ટણ-અસલ ટીપુ સલ્તનતની રાજધાની હતું તેના
 હવાપાણીખરામ છે.
 બીજાં શહેરો-બેદુર, હરીહર, ત્રિવર્ગ વગેરે છે.
 પેદાશ-રાગી, ડાંગર, તમાકુ, શેરડી, રૂ, છુલ્હ, ઈમારતી લાકડાં
 સુખડ.

નેપાળ

નેપાળનું રાજ હિંદુસ્તાનની ઉત્તરે હિમાલયની તળેટીથી
 લગભગ ૫૦૦૦ ફુટ ઉંચાઈએ ઉચ્ચ પ્રદેશ પર આવેલું છે.

પર્વતો-હિમાલય અને તેનાં શિખરો એવરેસ્ટ [ગૌરીશંકર]
 ને ધવલગિરિ છે.

નદીઓ-ગોઆ, ગંડકીને કુશી.

શહેર-ખટમંડુ-રાજધાનીનું શહેર છે.

નિકાશ-ચોખા ખીજાં અનાજ, શણ, તેલીબી, તમાકુ,
 ચામડાં, સાગ, સીસમ વગેરે.

વિશેષ હુકીકત-અહીં માંગલ અને ગુરખા જાતના લોકોની
 વસ્તી છે તેમનો મુખ્ય ધર્મ બૌદ્ધ છે. ગુરખા લોકો લશ્કરી નોકરી
 કરે છે રાજા સિસોદીઆ રજાપુત છે. તેમના દરબારમાં બ્રિટિશ
 રેસિડેન્ટ રહે છે. પણ તે રાજ્યના કામમાં હાથ બાંધતા નથી.

સુતાન

હિમાલયની તળેટીમાં સિકીમના રાજ્યથી પુર્વમાં સુતાનનું સ્વતંત્ર રાજ્ય આવેલું છે તેની રાજધાની પુનાખા છે. આ પહાડી રાજ્યની મુખ્ય નિકાશ હિન, કર્તુરી, દટ્ટ, ગીલુ વગેરે છે.

ક્રેંચ સંસ્થાનો.

ચંદ્રનગર-મંગાળા ધલાકામાં હુગલી નદીપર આવેલું છે.
પાંડેચેરી-કાશિમંડલ કિનારે આવેલું ક્રેંચ ગવર્નમેન્ટનરલનું સદર સ્ટેશન છે.

યાનાન-ગોદાવરીના મુખ પાસે બંદર છે.

કારીકલ-કાવેરીના મુખ પાસે આવેલું બંદર છે.

માડ્ડી-મલખાર કિનારે આવેલું બંદર છે.

નિકાશ-મગદળી, સુતરાઉ કાપડ અને ચોખા છે.

પોટુંગીઝ (ફિરંગી) લોકોનાં સંસ્થાનો

આ સંસ્થાનો હિંદુસ્તાનના પશ્ચિમ કિનારાપર આવેલાં છે તેમાં મુખ્ય ગોવા છે તે સિવાય દીવ અને દમણ છે તેની મુખ્ય નિકાશ શેપરી, નાળિયેર અને માછલાં છે

સિલોન (લંકા)

આ ટાપુ હિંદુસ્તાનની દક્ષિણે હિંદી મહાસાગરમાં આવેલો છે.
પર્વતો-પેદ્રાતાલાગલા, એલીઆ, આદમની ટેકરીને સામનિલા
શિખરો છે.

નદીઓ-મહાનીલાગંગા, કાવાનીગંગાને કાચુગંગા.

ખંદરો-કાલંગો, પાઈટલીગાલ, ત્રિકોમાલી, પાઈટપે.દા.

શહેરો.

કાંઠી-અસલ દેશી રાજની રાજવાનીનું શહેર હતું.

કોતંગો-રાજવાની અને મોટું ખંદર છે, તેમાં ગવર્નર સાહેબ છે.

ત્રિકોમાલી-દરિયાઈવસ્કરી વહાણનું મુખ્ય સ્થળ છે.

જાફના-હિંદુસ્તાન સાથે વેપાર કરનાર મુખ્ય સ્થળ છે.

પાઈટલીગાલ-કાલંગો અને કોં મોટું ખંદર હતું.

નિકાશ-ચા, ખુદ, નાગિએર, કાપરેલ, કાથાનાં દોરડાં
સિંકાના, રખર, કાકા, તજ, એલચી, પ્લેંગો, એમની, વેનીલા,
સાપારી, હાથીદાંત, મોતી, સોનું, સોદું, ડાંગર, રેશમ વગેરે.

વિશેષ હુકીકત-લોકો સિંગાલીસ જાતના છે તેઓ બૌદ્ધ ધર્મ
માને છે આ ટાપુના લોકો તામિલને પાલી ભાષા બોલે છે આ બેટ
ના ઉપરી ગવર્નર છે તેને મદદ માટે બે સભાઓ છે (૧) કારભારી
મંડળ તેમાં ૫ સભાસદ છે અને કાયદા આપનારી તેમાં ૧૮
સભાસદ છે આ ગવર્નરના તાબામાં આ ટાપુની પડોશમાં
માલદીવ નામે પરવાળાના ટાપુનો સમુદ્ધ છે.

ભાગ ૨

હિંદુસ્તાનનું સામાન્ય વર્ણન

પર્વતો-હિમાલય, શિવાલીક, કારાકોમ, સુલેમાન, હાલા, અરવલ્લી આણ, વિદ્યાવળી, સાતપુડા, સહ્યાદ્રી, પુર્વઘાટ, નીલીગીરી, અને પાલ્લી, કૈમુર, છોટાનાગપુરના, ઝોરીસાના, આરાકાનને ખારયા વગેરે કુંગરો છે.

શિખરો-એવરેસ્ટ (ગૌરીશંકર) ધવલગીરી કોચનગંગા, ચમલારી, મંગોત્રી, જન્મોત્રી, કૈલાસ, ગપસંગ, તખ્તે સુલેમાન, આણ, માથેરાન, મહાબળેશ્વર, પંચમણ, અમરકંટેક, દોદાબેટા, પારસનાથ.

સરોવર-મંચર, ચીલકા, કાલર પુલીકટટ, સોખર, લુનાર, વુલર.

દ્વીપો-સિંહલદ્વીપ, લક્ષદ્વીપ, માલદ્વીપ, આંદામાન, નિકોબાર, રામેશ્વર, મુંબઈ, સાથી પીરમ, ધારાપૂરી, મૃગ્ગી.

દ્વીપકલ્પો-હિંદુસ્તાન મોટા દ્વીપકલ્પ છે, કાઠીઆવાડ.

જુશિરો-દીવ, કેપરામાસ, જંગેતપાંઈટ, કન્યાકુમારી, પાંઈટ પાલમેરા, કેપનીગ્રાઈસ.

અખાત-કચ્છ, ખંભાત, મનાર, બાલાસોર, માર્તાબાન અને બંમાળી ઉપસાગર.

સામુદ્રધુની-પાલક એ મનારના અખાત અને બંમાળી સામુદ્રને જોડે છે.

ધોધ-મુરપાણ, ગેરસખા અને કાવેરીના.

દુઆમ-સિંધસાગર, જેમ, રેચના, ખારી, બલધર, ફગદુપ અને રાયસુર.

રજુ-જેસલમીર, મારવાડ, કચ્છ અને થરપારકર.

હુવા ખાવાની જગ્યાઓ-માથેરાન, મત્તખજેશ્વર, દેવલાલી, આબુ, હુમસ, તીયત, ઉત્તમખંડ, દીંદીગલ, નીલીગીરી, દાહીલિંગ દેરાફત, નેનીતાલ, મસુરી, સીમલા, મરી, અટક, પંચમડી.

દેશી રાજ્યો-રજપુત લોકોનાં-કારમીર, મહેસર, રેવા, ઉદેપુર, જોધપુર, જેપુર, ભુંદી, કોટા, કોરોલી, કીશનમઢ, જેસલમી, અલવડ, શીરોહી, ફગરપુર, વાંસવાડા, અતાપગઢ, જાલાવાડ વગેરે.

મરાઠા લોકોનાં-મોદરા, સિંધીઆ, હોલકર, કોલ્હાપુર, સાવંતવાડી, ત્રવણકારને કાચીન.

મુસલમાનોનાં-ગિલમ, બોપાળ, બાવલપુર, ખેરપુર, ખંભાત તથા કાઠીખાવાડનાં કેટલાંક સ્થાનો.

દેશી પલ્લવોનાં-પત્થાણા, જીંદ, નભા, કપરથલા, ફરીદકોટ, કલમીઆ મુંદી.

સ્વતંત્ર દેશી રાજ્યો-નેપાળ, હુતાન.

પરદેશી સ્વતંત્ર રાજ્યો-ફ્રેન્ચનાં-સંરથાન-ચંદ્રનગર, માનાન, પડિચેરી, કારીકલને ગાલી.

પોર્ટુગીઝનાં-દીડ, દામ્મને ગોવા.

જાગનાં ઠેકાણાં-દારકાં, સોમનાથ, ડાહર, અલ્હોદ, શુક્લપીથે, સિદ્ધપુર, ખંખાજી, નસીક, તંબક, રામેશ્વર, શ્રારંગમ, જગન્નાથપુરી.

મથા, કાશી (બનાસ) અલ્હાબાદ (પ્રયાગ) અયોધ્યા મથુરા, વૃદાવન,
પુષ્કણજી, એકલંગજી, બદીનાથ કેદારનાથ, હરદ્વાર, કૈલાસ વગેરે.

જૈન સેકેનાં બ્રાહ્મણાં ઠેકાણાં-પાલીતાણા, આણ, ગીર,
ગીરનાર પારસનાથ વગેરે.

મુસલમાનનાં-અમરેર. પારસીનાં-ઉદવાડા. શીખનાં-અમૃતસર છે.

બંદરો-પુર્વકિનારો-ચિત્રેમાંવ, દલકતા, મતલા, દટક, જગલાથ-
મુરી, રાજમેહેદ્રા, ગંગમ, વિળગાપટણ, મહલાપટણ, પાનાન, મદ્રસ
પાંડિચેરી, કારીકલ, મેળાપટણને તુલુકારીન. આફ્રીયાળ, રંગુનન મુલમૈન
એ બ્રહ્મદેશમાં છે.

પશ્ચિમ કિનારો-કરાંચી, માંડવી, દ્વારકાં, પોરબંદર, બાવનગર,
લોહા ખંભાત, સુરત, બરુચ, મુંબઈ, રતનાગિરિ, ગેલ, કારવાડ,
મંગલુર, કાનાનેર, તાલોચેરી, કાલીકટ, કાચીનને આંતેપી.

લશ્કરી છાવણીઓ-મુંબઈ, પુના, વડોદરા, ડીસા, રાજકોટ,
મદ્રાસ, બલારી, ત્રીચાનાપલ્લી, બગકેપોર, ટાંગપુર, ગીરત ફૈજાબાદ,
મુલતાન, મીયાનમીર, અંબાલા, રાવળપિંડી, શિયાળકોટ, પેશાવર,
કામટી, સાગર, નસીરાબાદ, મહુ, નિમચ, મોસાર, સિકંદ્રાબાદ,
બોલારમને બેંગલોર.

કિલ્લા-બરતપુર, ગ્યાલીઅર, ચિતોઠ, જાંજી, ફોર્ટસેન્ટમેર્સ,
ફોર્ટસેન્ટવિલ્યમ, ફોર્ટસેન્ટહેવી.

રાજ્ય વ્યવસ્થા:-આપણા ઉપર નામદાર મહારાજ પાંચમા
અંગ્રેજી રાજ્ય કરે છે તે વિલાયતમાં રહે છે એ હિંદના ચહેનશાહ
કહેવાય છે. તેમણે હિંદનો કારબાર ચલાવવા માટે એકપ્રધાન નીમ્યા

છે તેમને હિંદી પ્રધાન-વચ્ચર કહે છે તે હિંદની ઉપજ ખરચના, લગામનો હુકમ કરવાનો તથા વોઇસરોય, મર્નરો, હાઇકોર્ટના જજને અને લશ્કરી ખાતાના સેનાપતિ વગેરેની નીમણુક કરાવવાનું અને હિંદુસ્તાનમાં કરેલા કાયદા શહેનશાહ પાસે મળુર કરાવવાનું કામ કરે છે તે પ્રધાનની કચેરી લાંડન, શહેરમાં છે તેને ઇન્ડિયા ઓફીસ કહે છે.

હિંદુસ્તાનમાં રાજ્ય કારભાર માટે વોઇસરોય અને ગવર્નર જનરલ નિમવામાં આવ્યા છે તે દિલ્હીમાં રહે છે તેમની નીમનોકર પાંચ વર્ષે બદલાય છે તેમને મદદ કરવા બે સભાઓ ઠરાવી છે (૧) કારભારી (૨) કાયદા બાંધનારી કારભારી મંડળ વોઇસરોય સથે ૧૦ સભાસદનું અનેકું છે તે હિંદી પ્રકાર નામે ઓળખાય છે કાયદા બાંધનારી સભામાં કારભારી મંડળ ઉપરાંત ૩૫ વોઇસરોયના ના નિમેશ (૨૮ સભ્યો અમલદાર અને ૭ અમલદાર સિવાયના છે) અને ૨૫ લોકા તરફથી ચુંટી કાઢેલા સભાસદો હોય છે એમ કુલ ૭૦ સભાસદનું એ મંડળ અનેકું છે તે કાયદા બાંધવાનું કામ કરે છે

વોઇસરોયના હાથ નીચે મુંબઈ, મદ્રાસને બંગાળા ઇલાકામાં ગવર્નરો અમલ ચલાવે છે તેને મદદ કરવા બે સભાઓ હોય છે (જુઓ મુંબઈ ઇલાકાની રાજ્યવસ્થા) બ્રિટિશ, બહારને ઓરીસાના પ્રાંતો સંયુક્ત પ્રાંતો, અને પંજાબ પ્રાંત ઉપર લેફ્ટેનન્ટ ગવર્નર છે તેમની નીમનોકર વોઇસરોય કરે છે તેને મદદ કરવા એક કાયદા બાંધનારું મંડળ હોય છે તે સિવાય કુર્ગ, આંધ્રમાનને નિદાબાર, આસામ, વાયવ્ય સરહદને

પ્રાંત, અજમેર મ્હેરવાડા અને અખ્ય પ્રાંતને વરાડ ઉપર ચિકિત્સકનર છે તેને મદદ માટે એકે સજા હોતી નથી

પલાકાને લગતાં દેશી રાજ્યો અવર્નરની સત્તા નીચે છે તેમના તરફથી તેમાં એજન્ટ ટુધ ગવર્નર રહે છે અને બાકીનાં દેશીરાજ્યો વોઇસ-શાયની દેખરેખ નીચે છે તેમાં કાશ્મિર, ગાયકવાડ, નિજમ અને મૈસુરના રાજ્યો ઉપર રેસિડેન્ટો મિમેલા છે અને તે સિવાયનાં નાનાં રાજ્યોના સમુદ (એજન્ટ-સીઓ) બનાવી તેના ઉપર એજન્ટ ટુધી ગવર્નર જનરલ નીમેલા છે તે ત્યાંના રાજ્યોને રાજ્ય ચલાવવામાં સલાહને મદદ આપે છે આ પ્રમાણે માયાળું સરકારની ઉત્તમ રાજનીતિથી આપણને ધણું સુખ મળ્યું છે તેથી તેઓ સરકારના આપણે ધણા આભારી બીએ.

આખો હવા:-હિંદુસ્તાનનો લગભગ અડધો ભાગ ઉષ્ણકટિબંધમાં આવેલો છે તેથી હિંચ પ્રદેશો સિવાયના ભાગોનાં હવાપાણી ગરમ છે સુખ્ય રતુઓ સિયાળો, ઉનાળો અને અને ચોમાસુ એવી ત્રણ છે સિયાળો નવેમ્બરથી ફેબ્રુઆરી, ઉનાળો માર્ચથી જુન અને ચોમાસુ જુલાઈથી અક્ટોબર સુધી હોય છે હિમાલયની તળેટી અને કાશ્મિરમાં સિયાળામાં ટાઢ વિશેષ પડે છે રણના પ્રદેશમાં સિયાળામાં ઠંડી અને ઉનાળામાં ગરમી પુષ્કળ પડે છે દક્ષિણ હિંદુસ્તાન વિષ્ણુવત્તની પાસે હોવાથી ગરમ છે પરંતુ દરીઓ નજીક આવવાથી બહુ ગરમી લાગતી નથી ઉચ્ચ પ્રદેશો પર્વતો ઉપર ઉચ્ચાઈએ આવવાથી ઠંડા છે અને તેથી તવંબર લોકો ગરમીની રતુમાં ત્યાં હવાખાવા જાય છે વર્ષાઋતુ નો સુખ્ય પવન ઈશાનને નર્મકૃત્વનો છે તે

હિંદનાં હરપાણી ઉપર ઘણી અમર કરે છે સહુથી વધારે
વરસાદ ખાસના હુંગરપર એનાપૃથ્વીમાં આશરે પરપ ઇંચ પડે છે
તેથી ઓછો મહાબળેશ્વરપર ૨૪૦ ઇંચ પડે છે સહુથી ઓછો
સિંધના ઉપકા બામાં [૨ ઇંચ] પડે છે તે સિવાય બીજા બધા
ભાગોમાં એની લાયક વરસાદ પડે છે.

પેશા-ઘઉં, ચોખા, બાજરી, બુવાર, મકાઈ, કોળ, તેલીબી,
કશાબુ, કન. ગળી, કસુંબી, સિકોના, અગીચ, ગાંજે, તમાકુ,
શણ, તેલીબી, ચા, ખંદ, એલચી, સોપારી, મચાલા, નાળિયેર,
મેંદા વગેરે.

નિકાલ-ર, ચોખા, ઘઉં, લોટ, શણ, તેલીબી, ચા, લાખ, કન,
ખંદ, અગીચ વગેરે.

આપનાં-સુનરાઉ, રેશમીને ગરમ કાપડ, ધાતુઓ, ખાંડ,
સાંચાકામ ગોપૃ, સપારી તથા લુહારી એળેરો, કાગળ, કાચ,
રંગો. દવાઓ, મીઠું વગેરે.

બીજા-કેલોરીઅન-એટનાગપૂર, મધ્યપ્રાંતો અને બીજાં પહાડી
સુલકોમાં

દ્રાવીડા-વસિય સિંહુગાંનમાં.

મોંગોલ-અજમેર અને દિમલવના પ્રદેશમાં.

મુસલમાન-હિંદુસ્તાનના બધા ભાગમાં.

પારસી-મુબઇ ઇલાકામાં.

ચાહુદી-કાંકણમાં.

ખ્રિસ્તિ-મદ્રાસ ઇલાકામાં.

ધર્મ-હિંદુ, મુસલમાન, જન, સીખ, પાગસી ખ્રિસ્ત વગેરે.

ભાષા-આ દેશ વિશાળ હોવાથી ભાષાઓ ઘણી છે હિંદમાં કુલ આશરે ૧૪૭ ભાષાઓ બોલાય છે તે બધી મુળ સંસ્કૃતને દ્રાવીડી ઉપરથી નીકળેલી છે સરકુરમાંથી બંગાળી, ઉર્દૂ, હિંદી પંજાબી, મરાઠી, ગુજરાતી અને સિંધી દ્રાવીડીમાંથી તામીલ તેલુગુ, મલાયમ, તેલુગુ મલાયમ, કાનડીને ગાંડ છે તે સિવાય ઉર્દૂ, અહીં અંગ્રેજી વગેરે છે.

ભાગ ૩

એશીયા ખંડ.

એશિયા ખંડ એક મોટા દ્વીપકલ્પ છે હિંદુસ્તાન તેનો એક ભાગ છે આ ખંડ સુવેજની નહેરને લીધે આફ્રિકા ખંડથી બહેરીંગની સામુદ્રધુની વડે અમેરિકા ખંડથી અને યુરલ પર્વત અને યુંગ્લ નદી એ યુરોપ ખંડથી જુદા પડ્યો છે એશિયા, યુરોપ અને આફ્રિકા ખંડો મળીને જુની દુનીઆ કહેવાય છે.

સીમા-ઉત્તરે ઉત્તર મહાસાગર પશ્ચિમે યુરલ પર્વત, યુરલ નદી, કાળો સમુદ્ર, રાતો સમુદ્ર લુમ્બ્ય સમુદ્ર, પુર્વે પાસિફીક મહાસાગર અને દક્ષિણે હિંદી મહાસાગર છે.

એશિયાના રાજકીય વીભાગોનો કોડો.

દેશનું નામ	રાજધાની	મુખ્ય ધર્મ.
હિંદુસ્તાન	દિલ્લી	હિંદુ, મુસલમાનને (અસ્ત)
હિંદીચીન:-		
૧ બલદેશ	રમત	બૌદ્ધ
૨ સીયામ	બાંગકોક	"
૩ મલાયલ્લી	સિંગાપૂર	"
૪ ફ્રેન્ચ હિંદીચીન	સેંગાન, હનોઇ, મુઓનામ્બેન	"
ચીની રાજ્ય:-		
૧ શુદ્ધ ચીન	પેકીંગ	બૌદ્ધ, ફેન-પ્રયુશિયા નિઝમ
૨ મનુરીઆ	કિરિગીલા	ને મુસલમાનો
૩ મોંગોલીઆ	ઉર્ગા	બૌદ્ધ
૪ પુર્વતુર્કસ્તાન (ચિનાઇ તુર્કસ્તાન)	કાશ્ગર	મુસલમાની
૫ તિબેટ	લામા	બૌદ્ધ
જાપાન (કેરીઆ સહિત)	ટોકિયો	બૌદ્ધને શિવોપક્રમ
એશિયાઇ રશીઆ:-		
૧ સૈબીરીઆ	પરકુરસ્કને એમ્સ્ક	ગ્રીક, મુસલમાનીને બૌદ્ધ
૨ રશિયન તુર્કસ્તાન (તાર્તરી)	તસ્કંદ દિલ્લીસ	મુસલમાની
૩ કોકેસિઆ		ખ્રિસ્તીને મુસલમાની

એશિયાઈ વૃક્ષસ્થાન:-

૧ એશિયા મેનર	રસના	મુસલમાની, ખિસ્તીને યાદુદી
૨ આર્મીનીઆ	અજરમ	"
અને કુર્દિસ્તાન		
૩ મેસોપોટેમીઆ	બગદાદ	"
૪ સરીઆ અને	દમારકસ, યરસલેમ	"
પાલેસ્ટાઇન		
અરબસ્થાન:-	મકકા	મુસલમાની
હરાન:-	તેરસન	મુસલમાની
આફગાનીસ્થાન:-	કાબુલ	"

હિંદીચીન

આ દ્વીપકલ્પની દક્ષિણ-ગરમ અને હિનાય વાળી છે તેમાં જંગલો આવેલાં છે. આ જાતનાં જિવન અને હિરાંગ હિરાંગ નામે વાંદરાં બેસામાં આવે છે એના ચાર ભાગ છે. (૧) અસરદેશ (૨) સિયામ (૩) મલાયા દ્વીપકલ્પ (૪) કેન્સ હિંદી ચીન.

નદીઓ:-હરાવતી, સીતાંગ, સાલવીન, ખાસીન મેકાંગ, મેનામ, સેગોન.

(૧) અસરદેશ

એનું વર્ણન પાછળ આવી ગએલું છે.

(૨) સિયામ

નદીઓ:-મેનામ, મેકાંગ

શહેરો

બાંગકોટ-રાજધાની મેનામ નદી ઉપર છે એની આપી વસ્તી નદીમાં વહાણો ઉપર વાસનાં ઘર બાંધીને રહે છે.

બુધિઆ-બુની રાજધાની અને ચંતાયુન-પુર્વ કિનારે બંદર છે.

પેલાશ-ચોખા, સાગ, ર, મરી, તમાકુ, શેરડીને છુંદ.

નિકારા-ચોખા, સાગ, માછલાં અને ચામડાં.

આયાત-સુતરાઉ કાપડ, સેનુ, રપું, અરીણ અને કેરોસીન.

(૩) મલાયા દ્વીપકલ્પ.

એમાં આવેલા પિનાંગ, સિંગાપોર, મલાક્કાને વેસ્ટલી એ સ્ટ્રેટસેટલમેન્ટ (આમુદ્રધુની પરનાં સંસ્થાનો) નામે ઓળખાય છે.

સિંગાપોર-એ સ્ટ્રેટસેટલમેન્ટની રાજધાની છે તે ૧૮૨૪ માં જોહોરના સુલતાને અંગ્રેજોને આપ્યો. ચીન, જાપાન આસ્ટ્રેલીઆ વગેરે દેશોમાં જવાના રસ્તા ઉપર એ મોટું બંદર અને નૌકા સેન્યનું સ્થળ છે.

પિનાંગ-આ ટાપુનું મુખ્ય શહેર જ્યોર્જટાઉન છે એને સામે કિનારે વેસ્ટલી પ્રાંત છે.

મલાક્કા-અધાં સંસ્થાનોમાં મોટું અને યુરોપીઅન પ્રજાનું પહેલું સંસ્થાન છે.

આ ઉપરાંત પેરામ, પહાંગ અને જોહોર સિંગાપોરને લાગે છે.

નિકાશ-ગટાપર્ચા, મરી, રબર, શીંગડાં, ચામડાં, નેતર, ખાંડ, ચોખા સેંગો, છુંદને કલાઈ.

આયાત-ચોખા, સુતરાઉ કાપડ, અરીણ, માછલાં, તે તમાકુ.

(૪) હિંદી ચીન

નદી-સેગાન.

સેગાન-સેગાન નદી ઉપર ખંદર દરીઆથી ૨૪ માઇલ છે.

હુનોઇ-ટોનકીનના રાજ્યની રાજધાની ત્યાં ફ્રેંચ અનર્નર રહે છે.

બુએ-અનામની રાજધાની દરીઆ કિનારા ઉપર છે.

નોમપેન-કમ્બોજની રાજધાની છે.

પેદારા-ડાંગર, રેશમ, રૂ, ખાંડ, અફીશુ, ચા, તેલપીઆ, તમાકુ, મરી, અને માઇલાં.

અનિજ-કાયલા (ટોનકીનમાંથી) લોખંડ, ને તાંબુ.

વિશેષ હુકીકત-તેમાં કમ્બોજ, અનામ અને ટોનકીન તાખાનાં રાજ્યો તથા કોમીન ફ્રેંચ સ્થાન છે કમ્બોજ રૂવંચીના શીરા માટે અખ્યાન છે તે ઉપરથી શીરાનું નામ ગેમ્બોજ પડ્યું છે.

ચીનનું રાજ્ય.

આ રાજ્ય હિંદુસ્તાન કરતાં અટી ગણ અને યુરોપથી પણ મોટું છે. આખી પૃથ્વી ઉપર વધારે વસ્તી આ રાજ્યમાં છે તેના માંમ અનુસાર છે.

(૧) શુદ્ધ ચીન (૨) મંચુરીઆ (૩) મોંગોલીઆ (૪) હુબ કાન્સાન (૫) ટિબેટ.

૧. શુદ્ધ ચીન.

આ રાજ્ય રાજ સત્તાક છે તેના રાજને શહેનશાહ કહે છે અને સરકારી અધિકારીઓ માન્ડેરિન કહેવાય છે.

નદીઓ-પેહો. હોઆંગહો, યાંગસેકયાંગ, સિઠયાંગ (કન્ટોન.)

ગેટ-હેનન, શર્મોસા, હોંગકોંગ, હુચુ.

મુખ્ય શહેરો-પેકીન-એ રાજધાની પેહો નદી ઉપર છે. તેના મંચુ અને ચિનાઈ એવા બે ભાગ છે. આ મંચુમાં શહેનશાહનો મહેલ છે.

શાંગહુઈ-યાંગસેકયાંગ નદી ઉપર આવેલું છે.

કન્ટોન-સિઠયાંગ નદી ઉપર છે. તેમાં રેશમી કાપડ, ચીનાઈ વાનગી, કાગળ, કચ્છ, તથા લાખતું. સારીદાંતનું અને ધાતુ કામ સાર અને છ પહેલાં આ બંદરમાં પહેરો. અગ્નિ વેપાર કરવાનો હક કોઈ આ સિવાય કોઈને નથી અને કુંચો બંદરો છે.

યાંગસેકયાંગ-ગક્ટો. (પેકીંગ) હોંગકોંગ (અમેર) તેનું મુખ્ય સ્થાન કોરેરીયા. જાંબુનાં સેન્યનું સ્થળ છે. કિઓશ (જર્મની) અને પેહોકાંચે ઇંગ્લાન્ડને તાળે છે.

ધર્મ-મુખ્ય બુદ્ધ અને ખ્રીસ્ત ડોન્ડુસિઆનિઝમ તથા બ્રહ્મભાતી.

હોરો-ગોઝલ વંશના, વાંગે ખીળવટા, મધ્યમ કદના અને નાક ચાંકડું છે. પશ્ચેશીઓ સાથે સંબંધ નહિ રાખવાથી અને અદેખાઈથી એ ભોંકા પછાત પડેલા છે. એ દેશમાં પુરુષોનો પોશાક ખાપડીઓ બેડો છે અને તે ઘાઘરા પહેરે છે. બૌદ્ધ ધર્મીઓ ફા કરીને દેવને માને છે મુખ્યત્વે કરીને ચોખા ખાય છે. અને આ બહુ પીએ છે!

આખા હવા-તેની હવા જુદીજુદી છે. એકંદરે હિંદુસ્તાન
કરતાં આ દેશ હડો છે. ઉત્તરે શિયાળો સખત અને દક્ષિણમાં
ઉનાળો સખત છે. વળી પૂર્વે કિનારે વરસાદ વધારે પડે છે.

પેદાશ-ઘઉં, જવ, મકાઈ, જીર, રૂ. ડાંગર, અરીસ, આ ને
શેરડી.

નિકાશ-ચા, રેશમ, ખાંડ અને ચિનાઈ વાસણ.

આયાત-સુતરાઉ અને ગરમ કાપડ, અરીસ, ઘાઉં, ફેસીંગને
ચાખા.

ખનિજ-કાચલા, લોખંડને તાંબુ.

વિશેષ હકીકત-એનો વસ્તી ૩૯ કરોડની છે. આ દેશમાં
દરેક ચીજ પીળી છે. લોકોનો રંગપણ પીળો છે. તત્કાલ લોકો મીઠ
ઉપર ચઢાઈ ન કરે માટે તેની ઉત્તરે ૧૫૦૦ માઈલ લાંબો અને ૩૦
ફુટ ઊંચી તથા ૬ ઘોડા સાથે દેડે એવી પહાળી બાંધેલી છે.
તેનાં ૨૯ બંદરોમાં પરદેશીઓને વેપાર કરવાની છુટ આપવામાં
આવી છે. બંદુકના દારૂની બનાવટ, છાપવાની કળા, અને દોડાયેલી
ચહેલી શોધ અહીંમાં થઈ છે. તથા દુનીયાના લોકોને યતો હોય
તેમના વડે બજારમાં આવ્યો છે. ચીના લોકો રેશમી કાપડ, ચિનાઈ
માંડીનાં વાસણ, ભરત કામ અને લાખનાં રંગકડાં બનાવવામાં
કુશળ છે. યુરોપ કરતાં અહીંની જમીનમાં ૨૦ ગણો દોલસો છે.
પરંતુ તેનો બરાબર ઉપયોગ થતો નથી. અહીંની ચિનાઈ માંડીનાં
પ્રધાન વાસણ અને છે.

૨. મંચુરીઆ.

અહીંના રાજાને શહેનશાહ કહે છે. તે મંચુ જાતનો છે.

નદી-આમુર.

શાહેરો-કિરિનઉલ્લા-રાજધાની સાગના વેપાર માટે પ્રસિદ્ધ છે.

પોર્ટઆથર્-રશિઆનું ખંદર જાપાને ૧૯૦૫ માં જીતી લીધું હતું.

આઓહુવા-આ પહાડી મુલકમાં શિયાળામાં ઠંડી વિશેષ પડે છે.

૩ મોંગોલિઆ.

આ પ્રદેશ રાજા અને પાસનો છે. તેમાં ગોઓનું મોટું રજા આવેલું છે.

શાહેર-કેપા-રાજધાની તેમાં ચીનનો ગવર્નર રહે છે.

કેપા-જાપાન સરકાર પર છે.

૧. ૧. ૧. તુર્કિસ્તાન. (ચિનાઇ તુર્કિસ્તાન)

પર્વત-જાપાન અને ચીનના સ્થાનજ્ઞાન

શાહેર-કારકુટ-મોટું શહેર છે.

કારકુટ-રાજધાની, વેપારનું સ્થાન અને રશિયાની જન્મભૂમિ છે

આઓહુવા-શિયાળામાં ઠંડી અને ઉનાળામાં ઘણી ઘરમી પડે છે.

૫ તિબેટ.

આ ઉચ્ચ પ્રદેશ પૃથ્વીપર ઉંચામાંઉંચો છે. હિંદુસ્તાનની જનજમ બધી મોટી નદીઓનાં મુળ તિબેટમાં છે.

પર્વત-હિમાલય, ને કયુએનહન.
 નદીઓ-શિયુ, સતલજ, બ્રહ્મપુત્રા, ઇરાવતી, યામસિક્યાંગને
 હોઆમહો.

સરોવર-રાવણહદ, માન, ટેમિનોરને પાલિટ.
 શહેર-લાસા-રાજધાની સામ્પુ નદીપર તેમાં ધર્મ ગુરલામા
 રહે છે.

ધર્મ-બોદ્ધ છે. તેમનો ધર્મ ગુરલામા આ દેશનો રાજા ગામ્પુય છે
 નિકાશ-ઉન, ટંકણખાર, મીહું, ઢોરને દસ્તુરી.

આયાત-મુતરાઉને ગરમ કાપડ, ધરવાળાં બને અનાજ.

જાપાન (કોરોઆ સહિત)

ભાગ (ટાપુ)-નિદ્રેન, યસો, રાકેક, ને કયુશિયુ આ
 સિવાય ઉત્તરમાં કયુરાઇલ અને દક્ષિણમાં હુકુ તથા કામોસા
 જાપાનને તાળે છે.

પર્વત-તેમાં બહુ જાણા મુખી પર્વત છે એનું સૌથી ઉંચું
 શિખર ફ્યુજી છે. વગી ધરતી કંપ પશુ વિશેષ થાય છે અને
 દરવર્ષે લગભગ ૫૦ આગકા લાગે છે.

શહેર-ટોકીઓ (યટો)-રાજધાની તેમાં પ્રુકળ કારખાનાં છે.
 ઓસાક-શહેરમાં નહેરો હોવાથી બહુ પુલ બાંધેલા છે. આ
 બંકર આ અને ઓઆને માટે પ્રખ્યાત છે.

એકોહામા-એ ટોકીઓનું બંકર છે.

કિંગ્ડોમ-ગુની રાજધાની અને માટીનાં વાસણ તથા કાંસા અને ભરત કામ માટે પ્રખ્યાત છે.

ન્યાગાસાહી-મોટું બંદર છે. પરદેસીઓને પહોળાં બાજ બંદરે વેપાર કરવાનો હક મળ્યો હતો.

ધર્મ-બૌદ્ધને શિંતોહક્રમ છે, બીજા ધર્મમાં પુર્વજો અને મિકાડોની પુજા કરે છે.

આબોહવા-દેશની હવા સમઘાત છે; પણ ઉત્તર તરફ ઠંડા પ્રવાહને લીધે વધારે ઠડી છે, અને પૂર્વકિનારાની હવા ક્યુરોસીવો નામે ગરમ પ્રવાહને લીધે ગરમ છે. તથા વરસાદ પણ એ બાબુએ આબુ વર્ષ પુષ્કળ પડે છે.

પેદાર-ચોખા, જવ, રાઇ, ઘઉં, શેરડી, તાંબાકું, કપાસ ગળી, ચા, રેશમ, કપુર, લાખ વગેરે

નિકાશ-રેશમ, રૂ, કાલસા, ચા, દીવાસળી, તાંબુ, જાદી, માટીનાં વાસણ, કપુર, લાખનાં રંગેલાં વાસણ.

આયાત-રૂ, ડાંગર, ખાંડ, સુતર, ઈન્ટર કાપડ, ફેશિયન, લાખડો સામાન અને સાંચા કાચ.

ખનિજ-તાંબુ, લોહું ગંધકને કાલસા.

રાજ્ય બંધારણ-જપાનનો શહેનશાહ મિકાડો કહેવાય છે. આ રાજ્ય રાજ સત્તાક હવું પણ રાજ્યે લોકોને ઇ. સ. ૧૮૮૬ માં નવું રાજ્ય બંધારણ બંધનું તેમાં શહેનશાહને મદદ કરવાને બે સલા છે. તે સલાની મંજૂરી વગર કોઇ ખરડો કાયદો થઇ શકતો નથી. તેનું ભરફર અને નોકસિન્ય પુરાપીઅન બપ પ્રમાણે છે.

જાપાન અને ઇંગ્લેન્ડ (બ્રિટિશ રાજ) નો મુકાબલો

(૧) જાપાન: પાસિફિક મહાસાગરમાં રાજ્યો છે ત્યારે બ્રિટિશ રાજ્યો આટલાંટિક મહાસાગરમાં છે. (૨) બંને દેશના કિનારા ખાંચાવાળા અને તે ઉપર સારા બંદરો છે. (૩) બંનેની રાજધાની મહાસાગરના ધારી રસ્તા ઉપર આવેલી છે. (૪) બંને દેશો વેપારમાં નવી જગાએ (મધ્યમાં) જોડાયે તેવી યોગ્ય જગામાં છે. (૫) બંનેની સામેના દેશો મોટા વેપારી અને ધણી ઉદ્યોગી છે. (૬) બંને દેશોની હવા એ દેશોના અક્ષાંસ પર આવેલા બીજા દેશો કરતાં ગરમ પ્રવાહ (ગલ્ફસ્ટ્રીમને ક્યુરેસોવો) ને લીધે ગરમ છે. (૭) બંને દેશોના લોકો જૂના વિચારને વળગી રહેનારા પણ જરૂર પડે ફેરફાર કરવામાં પાછા પડતા નથી. (૮) બંનેના લોકો વેપારી, સાહસિક અને ઉદ્યોગી છે. (૯) બંનેમાં લોકોને કાલસાની ખાણો છે તથા મોટા કારખાનાં વિશેષ છે. (૧૦) જાપાનને પૂર્વ તરફથી [ચીન/સીઆન] ઇંગ્લેન્ડ કહે છે.

ધૈર્ય-કારખાનાં

લોકો-મેગિલીઅન વર્ગના છે. તે વિદ્યા હુતરમાં બહુ આગળ પડતા સભ્ય અને ખુશ દીક્ષના છે. હાથીદાંત અને ધાતુઓના મીના કામમાં બહુ લોકો માફક જાપાની લોકો ચતુર છે. હાતરમાં એયુ નામ જુના વતનીઓના શરીર ઉપર પુરક વળ હોય છે.

વિશેષ હુકીકત-એનો મુખ્ય વેપાર મેટલિટન, યુનાઈટેડસ્ટેટસ અને હિંદુસ્તાન સાથે છે અહીં રેશમી, સુતરાઉ કાપડ, કામળ, લાસળી અને કાચનાં મોટાં કારખાનાં છે, તથા અહીંનાં માટીનાં પાસણુ, લાખનું કામ અને કાંસાનું કામ વખણાય છે.

કેરીઆ

એ દ્વીપકલ્પ છે. તે ઇ. સ. ૧૯૧૦ માં જાપાન સાથે જોડાયેલું છે. એ લોકોનો મુખ્ય ધર્મ બૌદ્ધ છે.

સામુદ્રકુની-કેરીઆની

શહેર-સેંગે-ન-ગજધાની છે. આસિવાય એમુસપેક્ટુસન અને મુચોનગન બંનેમાં જ રેશમીને વેપાર કરવાની શ્રુત છે.

ધિનશ-ગાજ-ધન, જવને તબાકુ.

ખાનિજ-સીનું, તાંબુ, કાંસા, લોખ અને સીમું.

એશીઆઈ રૂશીઆ.

એના ત્રણ ભાગ છે. (૧) સૈબીરિઆ, (૨) રશિઆન તર્તરી અને (૩) કેકેશિઆ.

(૧) સૈબીરિઆ

શુશીરો-પુર્વકેપને લોપાટકા.

દ્વીપકલ્પ-કામસ્કાટકા તેનું દક્ષિણબિંદુ લોપાટકા છે.

તાપુ-સમેલીઆનને સૈબીરિઆ તેમાં પહેલામાંથી કેલસા અને ખીલમાંથી હર્મીદાંત નીકળે છે.

પર્વતો-અમરતાઈ, યાજ્ઞોતોઈ, ને રેતોયોઈ:

નદીએ-એળી, એનેરી, લીના આસુર, ઇર્દીસને આંગારા.

મેદાન-ટંડાઈ(ટંડાસ) તે લીલવાળી જમીન છે અને જમીનપર નવ માસ બરફ રહે છે.

સરોવર-બકલ-એ મીઠા પાણીનું મોટું સરોવર છે. જેનું પાણી હમાસ ઇન્ડ્રા રહે છે. ત્યારે તેના ઉપર રેનડીપરની આડી ચાદી છે.

શહેરો

ઇરકુટસ્ક-પૂર્વ સૈબીરિયાનું મુખ્ય શહેર આંગારા નદી ઉપર છે. તેમાં મુખ્ય રવાનો વેપાર છે.

ટોમ્સ્ક-એળી નદી ઉપર આવેલું છે ને તેમાં વિશ્વવિદ્યાલય છે.

ટોમ્બોલસ્ક-રશિયાની જુની રાજધાની ઇર્કટસ નદી ઉપર છે.

ઓકસ્ક-ઈર્દીસ નદી ઉપર પશ્ચિમ સૈબીરિયાનું મુખ્ય શહેર છે.

ચેક્ટાસ્ક-વર્ડોયાન્સ્ક બાદ કરતાં ૪૪મી. ઉપર ટંડામાં ટંડું શહેર છે. તેમાં યુરોપના ઉંચામાં ઉંચા માઉન્ટેન્સાન કરતાં વધારે ટંડી પડે છે.

એન્ડીવોસ્કો-પાસિફિકપર નૈઋત્ય સૈન્યનું સ્થળ છે.

ચિટ્તોપોલ્સ્ક-કામરકાટકા : દ્વીપકલ્પનું મુખ્ય શહેર છે. ત્યાંના કાકા શિયાળામાં જમીનમાં રહે છે.

અ.બોહવાં-તે શીતશટિખંધમાં આવેલો હોવાથી ત્યાં અતિશય ઠંડી પડે છે. તેથી તેની વસ્તી ઓછી છે. પૃથ્વીપર વધારેમાં વધારે ઠંડી વર્ષોવાનસ્કમાં પડે છે. અને પારો થયું ઠરી જાય છે.

નિકાશ-ધાતુ અને ખેતીની પેદાશ

આયાત-ચા, રેશમ, સાથાકામને કારખાનાનો તૈયાર માલ

ખનિજ-યુરેલ પર્વતમાંથી રોનું, તથા આલત્તણ પર્વતમાંથી સોનું, રૂપને કાચલા વળી લોખંડ, સીસું તાંબું અને હાથીદાંત થયું છે.

(૨) રશિયાનું તુર્કસ્તાન અથવા તાર્તરી.

હિંચ પ્રદેશ-પામીર તેને કુનીઆનું છાપરું થયું કહે છે.

નદીઓ-આમુદર્યા, (ઓક્સસ) સિરદર્યા અથવા સિહુન, જક-કારટિસ અને જરફશાન છે.

મિશન-સ્ટેપીઝ (સ્ટેપ) તે ખેતી વિનાનું ને જંગલનું છે.

શહેરો

તાર્કંદ-રાજધાની જકકારટિસ નદી ઉપર છે.

બોહવાં-વેપારનું મથક અને ખાખરની જન્મ ભુમિ છે.

ઓખારા-ઝરફશાન નદી ઉપર સદર શહેર અને વેપારનું મથક છે તથા તેમાં શાળાઓ પુષ્કળ છે.

જામરકંદ-તેમુરની રાજધાની તથા તેનો રાજ્ય છે

ખીલા-કેશીરાજની રાજધાની અને ધણું રમણીય સહેર છે.

ધર્મ-સુસલમાની.

આબોહવા-શિયાળામાં ઠંડી અને ઉનાળામાં વિશેષ તાપ પડે છે.

પેદારા-મેવો, ર, શણ, તમાકુ, ધઉં અને ઝાંગર.

(૩) કેકેશિઆ.

પર્વત-કેકેસ-આ પર્વત ઉપરથી આ જાગણું નામ કેકેશિઆ પડ્યું છે.

શહેરો.

દિક્કલિસ-રાજધાની અને મોટું શહેર છે તેનો અર્થ ગરમ સહેર થાય છે. એ નામ આપવાનું કારણ તેની આજુબાજુ મધક મિશ્રિત પાણીના ઝરા છે.

બાકુ-કાન્દેપીઆન સમુદ્રપર કેરોસીનના વેપારનું મથક છે. એની પાસે કેરોસીનના ૭૦૦ કુવા છે.

બાકુમ-અહીં આકુથી ૬૭૦ માઇલ દીવાના નળવતી કેરોસીન આવે છે અને પછી કાળા સમુદ્રના આ બંદરથી પરદેશ મોકલે છે.

પેદારા-ધઉં, ઝાંગર, મધાઇને કેરોસીન.

ખનિજ-કેરોસીન, સોડા, તાંબુ, કાપલા, ને ગીંદુ.

એસીઆઈ તુર્કસ્તાન.

એના મુખ્ય માર પ્રાંતો કરેલા છે. (૧) એશિયા મૈનર (૨) આર્મીનિયા અને કુર્દસ્તાન, (૩) મેસોપોટેમિયા, (૪) સિરિયા અને પલેસ્ટાઈન.

(૧) એશિયા મૈનર.

આ ભાગ એશિયા અને યુરોપનું દ્વાર કહેવાય છે. તથા હામર, પેરોનોરસ અને હારિકોટની જન્મભુમિ છે.

પર્વતો-તૌગસ | બુશિ-કેપ્પાયા.

ટાપુ-તિગ્યાન, સાગોસ, (પર્થિયો ગોરસની જન્મભુમિ) કાસ શાસ અને સેપ્રમ હતા પદ ઇ. સ. ૧૮૭૮ માં તુર્કો સુલતાને જાગ્રતે આપ્યો.

શહેરો

સ્મર્ના-રાજધાની છે તેનો વેપાર સુકા મેવો, રેશમ, ઉન ઔષધિ નિગેર છે.

સ્કુટેરી-કાન્સ્ટાન્ટિનોપલનું પર્શ છે.

બુસ-રેસમના વણાટ માટે પ્રખ્યાત છે.

અધિયો-અકરાના ઉન માટે પ્રખ્યાત છે.

આથોહુવા-આ દેશની હતા સમઘાત અને યુથનુમા છે.

ધર્મ-મુસલમાની, ખ્રિસ્તિ અને યોહુદી.

નિકારા-દ્રાક્ષ, અંદર, આમીવ, ઉન, ટરપેનટાઈન, રે,
અરીણ અને ધઉં

અનિચ-રૂપ, તાંબુ, સોમ, લેખંડ અને કાલસા

(૨) આર્મીનિયા અને કુર્દિસ્તાન

એના ઉત્તરના ભાગને આર્મીનિયા અને દક્ષિણના ભાગને
કુર્દિસ્તાન કહે છે

સરોવર-વાન

| ધર્મ—ખ્રિસ્તને મુસલમાની

શહેરો

અર્જૂમ-આર્મીનિયાની રાજધાની છે તથા મુરાનના કાળા
અમુદપરનો વેપાર આ શહેરની માર્ગે ચાલે છે

વાન-વાન સરોવર પાસે છે

ટાયરબઠ્ઠર-તૈગ્રિસ નદી ઉપર વેપારનું મથક છે

પેદાશ-તમાકુ, કપાસ, દ્રાક્ષ, તરબુચ, મેવો અને અનાજ

(૩) મેસોપોટમીયા

મેસોપોટમિયાનો અર્થ બે નદી વચ્ચેનો મુલક (દુઆબ) થાય છે

નદીઓ-તૈગ્રિસને યુફ્રેટિસ

મોસલ-૨ અને મલમલ મારે બંધુ પ્રખ્યાત છે

બગદાદ-તેમાં મુસલમાની ધર્મના ખલીફાના રાજધાની હતી
અને હાલ વેપારનું મથક છે

ખસરા-યુફ્રેટિસ નદી ઉપર છે તેમાં ખજુરનાં ઝાડ પુષ્કળ થાય છે બગદાદ અને ખસરાવાળો યુફ્રેટિસનો આ પ્રદેશ ઇરાકના ખીજાના ખાલદીઆ નામે પ્રસિદ્ધ છે.

કુર્બાસા-તેમાં ઇમામ હુસેનની કબર છે કીઆ લોગા અને ધણી નીચ જગા માને છે.

આસિવાય ખાખિસન અને નીનેવેહ એ જૂનાં વખતમાં ધણી પ્રખ્યાત હતાં પણ હાલ એનાં માત્ર ખડિએરા છે.

આહુબેલા-આ ભાગમાં શિયાળામાં ખડુ ઠંડી પડતી નથી, અને હવા લગભગ હાલુકદિખાના જેવીજ છે.

(૪) સીરીઆ અને પાલેસ્ટાઈન

પાલેસ્ટાઈન દેશ ખ્રિસ્તિ લોકોની પવિત્ર ભુમિ છે કારણ કે તે ઇસુખ્રિસ્તનો જન્મ ભુમિ છે.

સીરિયા-સૂરિય (મુન)-એતુ પાણી ધણું ખારું હોવાથી તેમાં ચાકર નીચ રાકતાં નથી વળી માણસ એમાં ઉપર તર્યા કરે છે તે જુદાજ વાસુની સપાટી કરતાં ૧૩૮૦ ફુટ નીચું છે.

સીરીયાઈન-એ મૃત્યુને મળે છે. | રણુ-સીરીઆનું.

ખર્વાત-લિબનાન અને તૌરસ.

શહેરો

દમાસ્કસ-સીરિઆની રાજધાની અને ગુલામ, તરવારને દમાસ્કસ નામે હુગદા માટે પ્રખ્યાત છે. એ વેપારનું મુખ્ય મથક છે.

બેરુત-દમાસ્કસનું ખંદર છે.

અત્રેપો (હલખ)-કેપઓફ ગુહોપનો રસ્તો શોધી કાઢ્યા
અગાઉ યુરોપનો વેપાર આ શહેર મારફતે થતો હતો.

ઈસ્કેન્ડરમ-અત્રેપોનું બંદર છે.

યરસાલેમ (જેરુસલેમ)-પાલેસ્ટાઈનનું મુખ્ય શહેર ખ્રિસ્તી
સાધનું પવિત્ર સ્થાન છે, કારણ કે અહીં ઇસુખ્રિસ્ત વધ સ્તંભે
જડાયા હતા.

બાકા-યરસાલેમનું બંદર છે. ત્યાંની નારંગી પરદેશ ગાય છે.

બેયૂતેહુમ-ઇસુખ્રિસ્તની જન્મ ભુમિ છે.

આમોહુવા-અહીં ઉચ્ચ પ્રદેશ પર શિયાળો સખન આવે છેનાળો
મધ્યમ છે.

નિકારા-દક્ષ, ઓલીવ, અંજીર, નારંગી, શેતુરને ખજૂર.

અરબસ્તાન

પ્રાંતો-હેબ્રઝ, યમન, એલદસા, આમાન ને હંદ્રોન.

સામુદ્રકુનો-માગ્રમાડપ | ભુશર-રાસઅમદદ

બે-અહેરીન-એ હરાની અખાતમાં નેમતી માટે પ્રસિદ્ધ છે.

શહેરો

મકકા-અહીં મહમદ પેગંબર ઈ. સ. ૫૭૦ માં જન્મ્યા હતા.
મદિ મુસલમાનોનું પવિત્ર શહેર ગણાય છે. મિદાહુ-મકકાનું બંદર છે.

મદીના-મહમદની કબર છે. અહીં ઇ. સ. ૬૨૨ પેગંબર મકકેથી
આવેલા માટે ત્યારથી મુસલમાનોનો હીજરી સન ગણાય છે.

સેના—યમનની રાજધાની છે, અને તે સહેર સુંદર તથા ફળદ્રુપ છે.

મોકખા—જુદને માટે પ્રખ્યાત છે.

મસ્જીદ—આગાનની રાજધાની અને બંદર છે. તેના વપાર ખજુર, સુડા શેલોને સુકાં માછલાં છે.

એડન—લિબિયા સંસ્થાન મુઆમના ગવર્નરની દેખરેખ નીચે છે.

આમોહુવા—એની દવા ગરમ અને સુડી છે. તે આફ્રિકાની હવાને મળતી વ્યાને છે. અહીં વરસાદ ઓછો પડે છે, અને કેટલાક ભાગમાં તો લગભગ ૩-૪ વર્ષ સુધી ખીલકુલ પડતો નથી.

નિકાશ—એર્જીનિયા, મદર, લેબાનન, ખજુર, જુદને ઘોડા.

પેદાશ—પહે, મકાન, જાન અને ર છે.

વિશેષ લક્ષીકત—આ દેશ મુસલમાની ધર્મનું મુળ સ્થાન છે. અહીંના આરબો કિંમત, મિતાહારપણું, પશુભૂત્યાદી અને સત્યતાના ગુણો માટે પ્રખ્યાત છે. જે આરબો પોતાનાં દોર લલકર્યા કરે છે. તેને બેદુમન (જંગલમાં ભટકનાર) કહે છે. અહીંના ઘોડા વખાણાય છે.

ઈરાન.

પારસીઓનું મુળ સ્થાન આ દેશ છે. તેના રાજાને શાહ કહે છે. પર્વત—કુર્દિશ્ત ને એલ્બર્ઝ. એલ્બર્ઝનું દેવાગૈદ જવાબામુખી સિખર છે.

અખાત—ઇરાની તેમાંથી સાચાં મોતી નીકળે છે.

સરોવર—ઈરમીઆને બખ્તેગાન છે. | બેટ-કરક, કિસ્મને આર્મીઝ.

શહેરો.

તહેરાન-ઇરાનની રાજધાની છે. તેમાં શાહનો મહેલ જોવા લાયક છે.

ઈસ્પહાન-તુની રાજધાની અને વિદ્યાનું સ્થળ ગણાય છે.

શિરાઝ-તેનો દારૂ વખણાય છે. તેમાં સાદીને હાજી નામે પ્રખ્યાત કવિઓ થઈ ગયા છે.

તબ્રિઝ-વેપારનું સ્થાન છે.

આ સિવાય છુસ્તુર અને બંદર અબ્બાસ ઇરાની અખાત પર બંદર છે.

ધર્મ-મુસલમાની અને શીઆ પંથના.

આગોહવા-આ ઉચ્ચ પ્રદેશ પર શિયાળામાં સખત ઠંડી અને ઉનાળામાં નીચાણના પ્રદેશમાં સખત ગરમી પડે છે. તથા કારપીઅન સમુદ્રના કિનારા પર વધારે વરસાદ પડે છે.

પેદાશ-ચાખા, રૂ, ઘઉં, જવ, શેરડી, અરીસુ, હીંગ, ગળી, તમાકુ, રેશમ, ઉન અને મેયો.

નિકાશ-સુકા મેવો, રૂ, મોતી, અરીસુ, શેતરંજને રેશમના કાશેટા.

ખાનિજ-લોખંડ, સીસું, તાંબુને કાલસા છે.

લોકો-આ દેશના લોકો મળતાવડા, પરોણામત કરનારા તથા રીતભાત અને સભ્યતા માટે પ્રખ્યાત છે. વળી તે હસમુખા, વિવેકીને શાખીદા છે. તુર્કસ્તાનના લોકો થોડું બોલનારા અને

ધરાનના લોકો છટાદાર વાત કરનારા છે. આ લોકો શેતરંજી શાહને તરવાર ખનાવવામાં કુશળ છે. મુળ વતની પારસીઓને મુસલમાનોએ કાઢી મુક્યા પછી તુર્ક, આરબ અને મોગલ જતો વસે છે.

વિશેષ હુકીકલ-ધરાનના ધોધ અને કુતરા કીમતી ગણાય છે.

અફઘાનિસ્તાન.

એના રાજ્યને અગીર કહે છે, અને રાજ્ય મુસલમાની છે. ખર્મત-સુલેમાન અને હિંદુકુશ | નદી-કાણકો આમુદર્યા. ઘાટ-ખાદખર, કુરમને ખાલતઘાટ એવા અંધા મળીને ૧૦ ઘાટ છે.

શહેરો.

કાબુલ-અફઘાનિસ્તાનની રાજધાની અને વેપારનું મથક છે. કંદહાર-વેપારનું મથક અને અગમ્યની લગકરી જગા છે. હેરાત-તેને હિંદુસ્તાનનો દરવાજો અને ખુરાસાન (અફઘાનિસ્તાન) નું મોતી કહે છે.

ગઝની (ઝીઝની)-એ ૧૧ મી સદીમાં રાજધાની હતી.

જલાલાબાદ-ઐતિહાસિક શહેર છે.

ખલ્ખ-અફઘાન તુર્કિસ્તાન (હિંદુકુશ અને આમુદર્યા વચ્ચેનો પ્રદેશ) ના રાજ્યોમાં મુખ્ય છે. તે દેશકાંઠની ધારણા પ્રમાણે પારસી ધર્મના પેગંબર ઝોરાસ્ટરની જન્મ જ્ઞામ છે.

કુશક-અફઘાનિસ્તાનની સરહદ પર રશિયાન રક્ષવેત્તો છેડા છે.

ધર્મ-મુસલમાની અને તે પુસ્તુ લાખા બોલે છે.

ધર્મો-રેશમી કાપડ તથા ચોરંજી વણવાનો છે તથા ફેલ્ટ (દબાવેલા ઉનનું જાડું કાપડ) અને પોશતીન (ચામડાનાં હાગડાં) બનાવવાનો છે.

આમોહવા-શિયાળામાં સખત ઠંડી પડે છે. તે એટલે સુધી કે નદીનાં પાણી ઠરી જાય છે. ને ઉનાળામાં ગરમી વધારે પડે છે.

નિકાશ-હીંગ, મેવો, ઉન, ઢોર, ચામડાંને આપની હિંદુસ્તાનમાં તથા ઇરાન, ને રશિયામાં ઉન જાય છે.

આયાત-સુતરને સુતરાઉ કાપડ, ધાતુ, ચાને ખાંડ એ હિંદુસ્તાનથી તથા ઇરાન અને રશિયાથી સુતરાઉને રેશમી કાપડ, ખાંડ વગેરે આવે છે.

ભાગ ૪ થી

એશિયા ખંડનું સામાન્ય વર્ણન

પર્વતો-હિમાલય, હિંદુકુશ, સુન્નેમાન, કાન્ગડોરમ, કયુગોનલુન, ધ્યાનશાન, આલતાઇ, ચાન્ગ્ગોનોઇ, રેનોવોઇ, એન્કુર્જ, તૌરસ વગેરે પામીરના- ઉચ્ચ પ્રદેશમાંથી શરૂ થાય છે. તે સિવાય વિંઘાચળ, સાતપુઝ, પુર્વધાટ, પશ્ચિમધાટ અરવલ્લી, આણુ, કાંકેસસને સુરલ.

ઉચ્ચ પ્રદેશો-પામીર, (દુનીઆનું જાપર) ટિબેટ, ગોખીનું રણ, ઇરાન, અરબસ્તાન, ને દક્ષિણ હિંદુસ્તાન.

મેદાન-ડુલાચ અને રેપ.

રણ-અરબસ્તાનનું, ધરાનનું, ગોળીનું, મારવાડનું અને કચ્છનું.

નદીઓ-સિંધુ, ગંગા, જમના, નર્મદા, તાપી, જોદાવરી, મહા, કૃષ્ણા, પ્રહાપુત્રા, ધરાવતી, સિતાંગ, શાલવીન, બાસીન, મેકાંગ, મેનામ, પેહો, હોઆંગહો, યાંગસેકયાંગ, કંતાન, આમુર, ઇર્ટિશ, ઓળી, એનેસી, લીના, અંગારા, આમુદયા (ઓકચસ), સિરદયા, (સિહુન) તૈગિસ, મુક્ટિશ, જર્ડન યુરલ, કાબુલ ને તારીમ.

ઘોઘ-ગેરસખા, ને કાવેરીનો.

સરોવર-ચીલકા, કોલર, પુલીકટ સાંબર, તેઝીનુર, પાલ્લી, રાવણુદ, માન, ઉશ્મીઆ, વાન, મત્યું, કાસ્પીઅન, આરલ ને બલકાશ.

સમુદ્ર-અરબી, બંગાળી, ચીનાઇ, પીજો, જાપાની, ઓકાટરક બહેરિંગ, રાતો, કાજો, ભુમખ્યને મામેરા.

અખાત-કચ્છનો, અંજાતનો, મનારનો, બંગાળી ઉપસાગર, માર્તાયાનનો, શિઆમનો, પેચીલીનો, એડનનો, ધરાની, ને આમાન.

ભુશરો-કન્યાકુમારીકા, રાસબલહદ, કેપનિએસ, પાલમેયરા, રામાનીઆ, લોપાટકા, પુર્વકેપ, એલિસ્કીનને કેપઆઆ.

સામુદ્રધુની-પાલક, મલાકા, કોરિઆ, બહેરિંગ, ઓરમઝ, બાબલમાંડપા.

સયોગી ભુમી-કોની.

દ્વીપકલ્પ-હિંદુસ્તાન, હિંદીચીન, મલાયા, કોરિઆ, કામરકાકા, અરબસ્તાનને એશિયા મૈનર.

બેર-આંદામાન, નિકોબાર, લક્ષદ્વીપ, માલદ્વીપ, સિલોન, બાર્નિઓ, જાવા, સુમાત્રા, પીનાંગ, સીંગાપુર, લુયુ, કારમેસા, હેનાન, હાંગકીમ,

મકો, સુસન, નિશન, યસો, શિકોક, કયુશીયુ, કયુરાષત, બહેરીંગ
અધ્યુશીઅન, લીરમોન, સામોસ, કોસ, રોડસ, સૈપ્રસ, કરક, કિરમ
ને ઓર્મીઝ.

અર્ધો-પશ્ચિમ કાંઠાનાં-રમનાં, ઐરત, સીડર, ટાયર, એકર
બાકા, સુવેજ, જીદો અને એડન. દક્ષિણ કાંઠાનાં-મરકત, હુસહેર,
અબ્બાસ, કરાંચી, માંડવી, દારકાં, પોરખંદર, વેરાવળ, બરચ, મુંબાઈ
રત્નાગીરી, ગોવા, કારવાડ, હોનાવર, મેંગલુર, કાનાનોર, તાલીચેરી,
કાલીકટ, કાચીન, તુલુકેરીન, નેગાપટણ, પાંડિચેરી, મદ્રાસ, મછલીપટણ
વિળગાપટણ, જગન્નાથપુરી, કલકત્તા, ચિત્તેગાંવ, રંચુન, મુલમૈન,
સિંગાપુર, ને સંગોન. પૂર્વ કાંઠાનાં-કટોન, હાંગકાંગ, ચેમોય,
ચાંગહાય, નાગાસાકી, ને થોડોહોમા.

સંસ્થાનાં-અંગ્રેજનાં-પીરમ, એડન, લંકા, હિંદનો કાણાખરા
લાગ, પ્રિન્સઓફવેલ્સના ટાપુઓ, પીનાંગ, સીંગાપુર, મલાકા
વેલેસ્લી, હાંગકાંગ, સૈપ્રસ, લક્ષદ્વીપ, માલદ્વીપ, બ્રહ્મદેશને કુવેરા
ફ્રેન્ચનાં-ચંદ્રનગર, યાનાન, પાંડિચેરી, કારીકલ, માહી, સાયબેન
અને કાન્થોડીઆ નદીની આજુબાજુનો મુલક. પલ્લંદાનાં-ચીન્સુરા,

નિકાશ-ચા, હુંદ, રણ, શાણ, રેશમ, રંજો, તેલીખી, તમાકુ
મસાલા, ચોખા, ઉન, સાગને કેરોરીન તેલ.

આયાત-સુતરાઉ, ગરમને રેશમી કાપડ, સાંચાકામ, ધાતુઓ,
દાર, કાચ, કાગળને રંજો.

આઓહવા-આ ખંડ વિષુવત્તથી જેક ઉત્તર ધ્રુવ સુધી આવેલો.
હવાથી તેમાં દરેક જાતનાં હવાપાણી માલુમ પડે છે આઓહવાનો

આધાર અક્ષાંશ, ષડોશનો દરીઆ અને ઉચાણ પર રહેલો છે. અક્ષાંશ ને લીધે ઉત્તરનો ભાગ તથા ઉચાણને લીધે દિમાલયનો ભાગ ઠંડો છે. અરબસ્તાનથી ગેબીના રણ સુધીનો પ્રદેશ ઉનાળામાં પુષ્કળ ગરમી અને શિયાળામાં વધારે ઠંડોવાળો છે તથા વરસાદની તાણ છે દક્ષિણ ભાગ વિષુવવૃત્તની પાસે હોવાથી ગરમ છે. પરંતુ પાણીના પાણી ને લીધે બહુ ગરમી લાગતી નથી આ ભાગમાં વરસાદ ખીબા ભાગ કરતાં વધારે પડે છે.

ભાગ પ મો

પરચુરણ હુકીકત

જમીન અને પાણીના ભાગની વ્યાખ્યાઓ.

(૧) જમીનનો મોટો ભાગ સપાટને સરખો હોય તેને સપાટ પ્રદેશ કે મેડાન કહે છે.

(૨) નાનું ગામ અને થોડાં ઘર હોય તેને ગામડું કહે છે.

(૩) જે ગામમાં મુસલમાનની વસ્તી વધારે હોય અને ગામડા કરતાં મોટું હોય તેને કસ્બો કહે છે.

(૪) નર્મ્યા કરખી કરતાં વધારે વસ્તી હોય, અને વેપાર સારો ને ધમધાકાર ચાલતો હોય તેને શહેર કહે છે.

(૫) જે શહેર નદી કે દરીઆ કિનારે આવેલું હોય અને વહાણ કે આગળોટ મારફતે માલ ચઢતો ઉતરતો હોય તેને બંદર કહે છે.

(૬) જે સ્થળે આગગાડી (રેલ્વે) ઉભી રહેલી હોય અને માણસો ને માલની ચઢ ઉતર થતી હોય તેને રેલ્વે સ્ટેશન કહે છે.

(૭) જ્યાં રેલવેના જુદાજુદા રસ્તા મળે છે તેને જંકશન કહે છે

(૮) મામલતદારના હાથ નીચેના નાના નાના ગામોના સમુહને તાલુકો કહે છે.

(૯) કલેક્ટરના તાખાના તાલુકાઓના સમુહને જિલ્લો કહે છે

(૧૦) કમિશનરના તાખાના જિલ્લાના સમુહને વિભાગ કહે છે.

(૧૧) ગવર્નરના તાખાના પ્રાંતો અને નાનાં દેશી રાજ્યોના સમુહને ઇલાકો કહે છે.

(૧૨) ઇલાકા, મોટા પ્રાંતો અને દેશી રાજ્યોના સમુહને દેશ કહે છે. અને તેના ઉપરીને વાઇસરોય છે,

(૧૩) જેમાં ધણા દેશો આવેલા હોય તેને ખંડ કહે છે. તે ખંડ છે. [૧] એશિયા, [૨] યુરોપ, (૩) આફ્રિકા [૪] અમેરિકા [૫] ઓસ્ટ્રેલિયા.

(૧૪) જમીનના થોડા હંચાણવાળા ભાગને ટેકરી કહે છે ને તેથી વધારે હંચાણવાળા ભાગને ટેકરો કહે છે. અને ધણા હંચાણવાળા ભાગને ડુંગર કહે છે.

(૧૫) મોટા અને હંચા ડુંગરને પર્વત (પહાડ) કહે છે.

(૧૬) પર્વતના છેક ઉપલા ભાગને શિખર (ટોચ) કહે છે.

(૧૭) જે પર્વતો કે ડુંગરોની વચ્ચે આવેલા નીચાણના ભાગ (પ્રદેશ) ને ખીણ કહે છે.

(૧૮) પર્વતના છેક નીચા જમીનની નજીકના ભાગને તળેટી કહે છે.

(૧૯) પહાડો ઉપર આવેલા પ્રદેશને ઉચ્ચ પ્રદેશ કહે છે.

(૨૦) જે ઉચ્ચ પ્રદેશમાંથી જુદીજુદી દિશાઓમાં નદીઓનું પાણી વહે છે. તેને જળક્ષેપ પ્રદેશ કહે છે.

(૨૧) જે પ્રદેશમાં ઘણીજ નદીઓ વહેતી હોય તેને જંગાશય કહે છે.

(૨૨) પહાડોમાં થઈને જવા આવવાના માર્ગને ધાર કહે છે.

(૨૩) પહાડ કે જમીનની અંદર કાતરી કાઢેલા માર્ગને રનલ કહે છે.

(૨૪) રેતાળ અને ઉજડ પ્રદેશને રણ કહે છે.

(૨૫) રણ માં ઝાડપાન અને પાણીવાળી ફળદ્રુપ જમીન આવેલી હોય તેને રણુદીપ કહે છે.

(૨૬) ચારે બાજુએ પાણીથી વીંટાળાયેલા જમીનના ભાગને ખેટ (દીપ) કહે છે.

(૨૭) જેની ત્રણ બાજુએ પાણી અને એક બાજુએ જમીન હોય તેને દ્વીપકલ્પ કહે છે.

(૨૮) જમીનના બે મોટા ભાગને સંધિનરો જમીનનો નાનો ભાગ તેને સંયોગીભુમિ કહે છે.

(૨૯) જમીનની અણી લાંબી થઈને ઘણા ગાઉ સમુદ્રમાં ગએલી હોય તેને ભુશિર [કિપકપોઈન્ડ] કહે છે.

(૩૦) જમીનનો જે ભાગ નદી, ફરીઓ કે પાણીના કાંઈ ભાગની લગભગ આવેલા હોય તેને કિનારો કે (કાંઠો) કહે છે.

(૩૧) એ નદીઓની વચ્ચે આવેલા પ્રદેશને દોઆબ કહે છે.
(દો=બે+આબ=પાણી)

(૩૨) દરિયામાં પાણીની સપાટી સુધી ઉંચા આવેલા કુંગરા ને ખડક કે ખરાબો કહે છે.

(૩૩) ઉંચા ખડકો કારીને નદી ઉંડાણમાં વહેતી હોય તેવા ઉંચા ખડકોને કેનલ કહે છે.

(૩૪) મીડા પાણીનો પ્રવહ પર્વત કે સરાવરમાંથી નીકળી દળતી જગ્યામાં થઇ સમુદ્રને મળે તેને નદી કહે છે.

(૩૫) જે જગ્યાએથી નદી નીકળે છે તે જગ્યાને મુળ અને જ્યાં આગળ મળે છે તેને મુખ કહે છે.

(૩૬) એક નદી બીજી નદીને જે જગ્યાએ મળે તે જગ્યાને સંગમ કહે છે.

(૩૭) સમુદ્રને મળતા પહેલાં લારતીનું પાણી અંદર આવે એવા નદીના પહોળામુખને ખાડી કહે છે.

(૩૮) જમીનથી વીંટળાએલા પાણીના નાના ભાગને તળાવ અને મોટા ભાગને સરાવર કહે છે.

(૩૯) પર્વત ઉપરથી નદીનું પાણી ધીમતી માફક પડે ત્યારે તેને ધીધ કહે છે.

પૃથ્વી ઉપરના પાણીના મોટા પાંચ ભાગ કરેલા છે તે દરેકને મહાસાગર કહે છે મહાસાગર પાંચ છે (૧) ઉત્તર મહાસાગર (૨) આટલાંટિક મહાસાગર (૩) હિંદીમહાસાગર (૪) દક્ષિણમહાસાગર (૫) પાશ્ચિમિક મહાસાગર.

(૪૧) મહાસાગરના કાંઠાને સમુદ્ર (દરિયા) કહે છે.

(૪૨) સમુદ્રનો ફાટો ધણા ગાંઠ સુધી જમીનમાં ગએલો હોય તેને અખાત કહે છે.

(૪૩) પહોળા મોંઢાના અખાતને ઉપસાગર કહે છે.

(૪૪) પાણીના જે મોટા બાગને સાંધનારા પાણીના નાના બાગને સામુદ્રધુની કહે છે.

(૪૫) વહાણો સહીસલામત રહી શકે એવા પાણીના બાગને ખાડ કહે છે.

(૪૬) કિનારા પાસે આવી આગખોટ માલ લઇ ઉતારી શકે એવી સગવડ સાથે ખારામાં કરેલા ખાંધ કામને ગોદી કહે છે.

[૪૭] લડાઈ માટે બનાવેલી આગખોટને મનવાર કહે છે.

[૪૮] નદી સમુદ્રને ધણા મુખે મળે તે જગ્યાએ બનેલા નિકાણુકાર બાગને ડેહટા કહે છે.

[૪૯] ખેતીવાડીને પાણી પુરુ પાડવા નદીમાંથી જે મોટા કાંટા કાઢેલા હોય છે તેને નહેર (કિનાલ) કહે છે.

નદીઓની હકીકત.

સિંધુ-હિમાલયના કૈલાસ શિખરમાંથી નીકળી ; કાશ્મિર પાંજાગને સિંધમાં વહી અરબી સમુદ્રને મળે છે તેના ઉપરનાં શહેરા લાડક ખટક, કાશ્મીર, મીટનકોટ, સકર, હૈદરાબાદ, હુડને કરાંચી છે.

ગંગા-હિમાલયના ગંગોત્રી શિખરમાંથી નીકળી સંયુક્ત, બહાર ઓઢીઆને બંગાળા ઈલાકામાં વહી બંગાળી ઉપસાગરને મળે છે તેના ઉપર બદ્રીનાથ, હરદ્વાર, કનોજ, કાનપુર, અલ્હાબાદ, મીરજપુર, કાશી, ગાજપુર, પટણા, મોગીર, ભાગલપુરને રાજમહાલ છે.

જમના-જમોત્રી શિખરમાંથી નીકળી સંયુક્ત પ્રાંતમાં વહી બંગાળે મળે છે તેના ઉપર સ્થાનેશ્વર, દિલ્હી, આગ્રા, ઈટાવા કાશ્મીરને અલ્હાબાદ છે.

અરવિન્દ્રા-કૈલાસ શિખરમાંથી નીકળી દિગેટ, આસામને બંગાળામાં વહી બંગાળી સમુદ્રને મળે છે તેના ઉપર ગૌહતી તેજપુરને ઢાકા છે.

ગોદાવરી-સલાદ્રી પર્વતમાંથી નીકળી મહારાષ્ટ્ર, નિજમ, ને મદ્રાસ પ્રદેશમાં વહી બંગાળી સમુદ્રને મળે છે તેના ઉપર નાસીક, રાજમહેદ્રીને યાનાન છે.

કૃષ્ણા-સલાદ્રી પર્વતમાંથી નીકળી મહારાષ્ટ્ર નિજમ ને મદ્રાસમાં વહી બંગાળી સમુદ્રને મળે છે તેના ઉપર સાંમલી, મીરજ, કુરંગવાડને મછલીપટ્ટણ છે.

સતલજ-કૈલાસ શિખરમાંથી નીકળી પંજાબમાં વહી સિંધુને મળે છે તેના ઉપર લુધીઆના, શીરોજપુર ને ભાવલપુર છે.

મહા-બકસરના કુંગરમાંથી નીકળી મધ્યપ્રાંતને ઓઢીઆમાં વહી બંગાળી સમુદ્રને મળે છે તેના ઉપર સંબલપુર, કટકને જમનાથપુરી છે.

નર્મદા-વિદ્યાચળ પર્વતમાંથી નીકળી મધ્ય પ્રાંત મધ્યકિંદ એન્જન્સી અને ગુજરાતમાં વહી ખંભાતના અખાતને મળે છે તેના ઉપર જામનપુર, હુસંગાપાદ, ચાંબીદ ને ભરૂચ છે.

તાપી-ચાતપુડા પર્વતમાંથી નીકળી મધ્ય પ્રાંતને ગુજરાતમાં વહી અરબી સમુદ્રને મળે છે તેના ઉપર જુગનપુર, હુસાવળને સુરત છે.

કાવેરી-સલાદ્રી પર્વતમાંથી નીકળી મૈસૂરને મદ્રાસ પ્રલાકમાં વહી બંગાળી સમુદ્રને મળે છે તેના ઉપર મૈસૂર, શ્રીરંગપદ્મ, ત્રિચિના પાલી, તંગલવરની શ્રીરંગમ છે.

ઉંદી-આવતાપ પર્વતમાંથી નીકળી રશિયામાં વહી આખીને મળે છે તેને કાંઠે એન્જન્સી છે.

એન્જન્સી-આવતાપ પર્વતમાંથી નીકળી રશિયામાં વહી આખીના અખાતને મળે છે તેને કાંઠે નેચોરક છે.

વેન્સી-આવતાપ પર્વતમાંથી નીકળી રશિયામાં વહી ઉત્તર મહાસાગરને મળે છે.

લીના-એકલ સરોવર પાસેથી નીકળી રશિયામાં વહી ઉત્તર મહાસાગરને મળે છે તેને કાંઠે હકુટક છે.

આમુર-ચાખોનેઈ પર્વતમાંથી નીકળી રશિયામાં વહી એકોટસ્કના સમુદ્રને મળે છે.

પેહો-ચીનના પર્વતમાંથી નીકળી ચીનમાં વહી પાસીરીક મહાસાગરને મળે છે તેને કાંઠે પેકીન છે.

હુઆંગ્સો-ટિબેટના ઉચ્ચ પ્રદેશમાંથી નીકળી ચીનમાં વહી મેચીલીના અખાતને મળે છે.

યાંગસેકયાંગ-ટિબેટ ના ઉચ્ચ પ્રદેશમાંથી નીકળી ચીનમાં વહી પાસીફીક મહાસાગરને મળે છે તેને કાંઠે નાનખીન છે.

કંતાન-ટિબેટના ઉચ્ચ પ્રદેશમાંથી નીકળી ચીનમાં વહી પાસીફીક મહાસાગરને મળે છે તેને કાંઠે કંતાન છે.

મેકાંગ-ટિબેટમાંથી નીકળી હિંદીચીનમાં વહી પાસીફીક મહાસાગરને મળે છે.

મેનામ-અસમદેશના હુગૌસમાંથી નીકળી હિંદીચીનમાં વહી પાસીફીક મહાસાગરને મળે છે તેને કાંઠે બ્રાહ્મપુત્ર ને જુધીઆ.

ઈરાવતી-હિમાલય પર્વતમાંથી નીકળી અસમદેશમાં વહી હિંદી મહાસાગરને મળે છે તેને કાંઠે માદયેજ.

યુફ્રેટિસ-આર્મિનીઆના ઉચ્ચ પ્રદેશમાંથી નીકળી તુર્કસ્તાનમાં વહી ધરાની અખાતને મળે છે તેને કાંઠે બસરા છે.

તેગ્રિસ-આર્મિનીઆના ઉચ્ચ પ્રદેશમાંથી નીકળી તુર્કસ્તાનમાં વહી યુફ્રેટિસને મળે છે.

આબુદ્યા [આકસચ]-હિંદુકુશ પર્વતમાંથી નીકળી તાર્તરીમાં વહી એરસ સમુદ્રને મળે છે.

સીરકરિયા [સીહુન]-થીઆનશાન પર્વતમાંથી નીકળી તાર્તરીમાં વહી એરસ સમુદ્રને મળે છે.

અશિઆ ખંડમાંથી ઉતરથી દક્ષિણ તરફ વહેનારી નદીઓ:- સિંધુ, સાબરમતી, મહી, ધરાવતી, આલવીન, મેનામ, મેકાંગ, તેગ્રીસ ને યુફ્રેટિસ.

દક્ષિણથી ઉત્તરમાં વહેનારી નદીઓ-ઈર્ષ, ઓખી,
એનેસી ને લીના.

પશ્ચિમથી પૂર્વમાં વહેનારી નદીઓ-ગોદાવરી, કૃષ્ણા, મહા,
પેટા, હોઆંગહે, ગાંગરોક્યાંગ, કંતાનને આધુર.

પૂર્વથી પશ્ચિમમાં વહેનારી નદીઓ-નર્મદા, તાપી, સિરદર્ધ,
ને આસુ.

એશિયામાં મેરામાં એટા પર્વત-હિમાલય.

૧ મોટું ખારા ખાણીનું સરોવર-કારીઅન

૨ મોટું સીઠા ખાણીનું સરોવર-એકલ.

૩ છાતું ખારું સરોવર-ચાન.

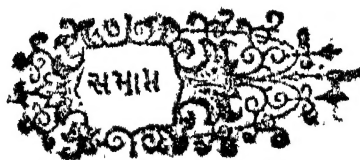
૪ માત્રી નદી-ઓખીને ગેંગરોક્યાંગ સરખી છે.

૫ મોટું શહેર કંટોન. વધારે વસ્તીવાળો દેશ-ચીન.

૬ મોટું રાજ્ય-શિયા. મોટાદ્વીપકદ્દપ-હિંદુસ્તાન.

૭ વધારે વસ્તીવાળું રાજ્ય-ચીનનું.

૮ આગળ પડતો દેશ-જાપાન.

જાહેર ખબર

નવી પદ્ધતિ પ્રમાણે રચાયેલો હિંદનો ઇતિહાસ
આ ઇતિહાસ વર્નાક્યુલર ફાઇનલ, અને પ્રાવેશિકના
વિદ્યાર્થીઓ ઉપરાંત ગુજરાતી ધોરણ ૫-૬-૭ ને માટે
તેમજ અંગ્રેજી ફસ્ટ સેકન્ડ અને થર્ડ માટે અતી ઉપયોગી
છે. આ ઇતિહાસમાં રાજ્યોના મુકામલા, ચડતી પડતીનું
કારણ તેમજ જરૂર પડતા સ્વાલોનું સ્વીસ્તર વર્ણન આપ્યું
છે. કીમ્મત ૦-૭-૬ આંક અને મુખ્ય ગણિત ભાગ ૧ લો
પા. મોટીલાઈ ખુશાલલાઈનો બનાવેલો બાળ વર્ગથી
ત્રીજા ધોરણ સુધીના વીદ્યાર્થીઓને ઉપયોગી પડે છે. તેમાં
મોટા ટાઇપથી આંક, ધાતો મુખ્ય ગણિત અને તેમાંનું
શિક્ષણ કેવી રીતે આપવું તે રીતો સહીત-સમજાવેલો છે.
કીમ્મત રૂ. ૦-૧-૩

આ સિવાય અમારી દુકાનેથી દરેક જાતની ગુજરાતી,
અંગ્રેજી ચોપડીઓ, ફટશનસી, લાઇટ, તેલ, અત્તર, રમકડાં
અને વરરાખના ડ્રેસ સારા કમીશનથી મળશે આ ઉપરાંત
ધાર્મિક વાર્તાઓ, નોવેલો. ઇત્યાદિ તથા લાયબ્રેરીને માટે
મંજુર થયેલાં પુસ્તકો ઉપર બ્યાજબી કમીશન આપીશું

વેપારી સંસ્તો

- ૧ નાના મોટા જોરડાપર જોક સરખુ ધ્યાન આપવ
આવશે.
- ૨ રૂપીઆ સા ઉપરાંતની કીમતનો માલ લેનારને
આઈલ સુધી વગર અર્થે મોકલવામાં આવશે.
માલ સાથે ઘણું ફેળવડું સચીત ફેલેન્ડર મોકલવ
આવશે.
- ૩ હમાશ હુમેદના આઈલ તરીકે નામ નંધાવનારને
જોક જારે સચીત ફેલેન્ડર મોકલવામાં આવશે.
- ૪ જોરડર વી. પી. મોકલવામાં આવશે.
- ૫ વધુ ખુલાસા માટે સુખેથી લખજોજી અને જોડવાર
પ્રસંગ પાડી ખાત્રી કરવા લક્ષ્યમણુ છે.

એન લી.

સા. છોટાલાલ રણછોડદાસ મેનેજર

ધી સરસ્વતી જુક ડેપો—નડીઆદ

